Universitat de Barcelona

Institut de Seguretat Pública de Catalunya

Raúl García García

La reincidència policial en els delinqüents sexuals

Treball de Final del Màster de Direcció Estratègica de Seguretat i Policia. Curs acadèmic 2018-2019

Dirigit pel Dr. Sergi Cardenal Montraveta

"*Les institucions penitenciàries regulades a la present Llei tenen com a finalitat primordial la reeducació i la reinserció social dels sentenciats a penes i mesures penals privatives de llibertat, així com la retenció i custòdia de detinguts, presos i penats.*

Igualment tenen al seu càrrec una tasca assistencial i d'ajuda per a interns i alliberat"

Article 1er de la Llei Orgànica 1/1979, de 26 de setembre, General Penitenciària.

Agraïments

La consecució dels reptes personals, mai són fruit només d'un esforç individual.

Aquesta investigació, a part de no ser una excepció a aquest principi, és el resultat de la col·laboració o suport de molta gent, els quals, d'una manera o una altra han possibilitat no només la seva realització, sinó que aquest hagi estat tot un procés d'aprenentatge.

A nivell professional, haig d'agrair les facilitats mostrades per part dels comandaments de la Comissaria General d'Investigació de la Policia de la Generalitat – Mossos d'Esquadra (PG-ME), els quals m'han facilitat l'assistència a les classes del màster durant aquests dos anys.

En l'elaboració de la investigació que aquí es presenta, ha estat cabdal la col·laboració del Coordinador d'Investigació Penitenciària i Entorn Policial de l'Àrea d'Informació i Seguretat de la Secretaria de Mesures Penals, Reinserció i Atenció a la Víctima del Departament de Justícia, el Sr. Jose Manuel Nuñez. Sens dubte, sense l'ajuda de *El Niño*, aquesta investigació no hagués estat possible.

Als membres de la Unitat d'Entorn Penitenciari de la PG-ME, la meva unitat, en els quals els hi haig de donar les gràcies, i demanar disculpes, per si en moments puntuals m'he pogut abstreure en excés en el *meravellós món de la reincidència*...

A nivell acadèmic, tots els agraïments han d'anar adreçat cap el meu tutor, el Dr. Sergi Cardenal. El rigor en les seves apreciacions i la recerca de l'excel·lència en les seves aportacions han fet possible que la confecció d'aquesta investigació hagi estat l'experiència més agradable dels 12 anys que he estat alumne a la Universitat de Barcelona.

A nivell personal, no podria faltar l'agraïment a la meva reina i a la meva princesa. La meva reina, Montse, per encoratjar-me a no defallir en moments complicats, quan la part final d'aquesta investigació es solapava amb una complexa oposició de promoció laboral. El seu recolzament en aquest repte personal, és la personificació de la frase que encapçala aquests agraïments. Gràcies per tot, amor.

Per últim, l'agraïment a la meva princesa Berta. Ella "l'únic" que fa és donar-me afecte i amor, en dosis desmesurades, les quals fan que els meus reptes personals siguin assumits, sempre, amb el millor dels ànims.

Índex **pàg**

1. Acrònims.....11

2. Introducció.....13-15

3. Marc teòric

3.1. Marc legal.....17-19

3.2. Concepte i tipus de reincidència.....20-21

3.3. El delinqüent sexual.

3.3.1. Perfil del delinqüent sexual.....22-24

3.3.2. Etiologia de l'agressió sexual.....25-26

3.3.3. Factors de risc en els delinqüents sexuals.....27-30

3.4. Avaluació, predicció i gestió del risc de reincidència a les presons de Catalunya.....31

3.4.1. Sistemes d'avaluació i valoració del risc.

3.4.1.1 Protocols d'avaluació del risc del projecte RisCanvi.....32-35

3.4.1.2 Manual de valoració del risc de violència sexual. SVR-20.....35-39

3.4.2. Sistemes de gestió del risc.

3.4.2.1 Modalitats d'intervenció per a la gestió del risc.....39-40

3.4.2.2. Programa del Control de l'Agressió Sexual (SAC).....40-41

3.4.2.3 Programa telemàtic de supervisió de sortides.....42

3.4.2.4. Cercles de Suport i Responsabilitat.....42-45

3.5. Estudis sobre reincidència a nivell nacional i internacional.....46-50

4. La investigació

4.1. Reincidència policial.....53-54

4.2. Fonts d'informació.....55

4.2.1. El Sistema d'Informació Penitenciari Català (SIPC).....55

4.2.2. El Nucli d'Informació Policial (NIP).....56

4.3. Objectius de la investigació.....57

4.4. Hipòtesis.....57-58

4.5. Procediment

4.5.1. Recollida d'informació i tractament de les dades.....58-60

4.5.2. Variables estudiades.....61-62

4.5.3. Mostra. Característiques sociodemogràfiques.

4.5.3.1. Sexe.....63

4.5.3.2. Nacionalitat.....64-65

4.5.3.3. Estat civil.....66

4.5.3.4. Nivell d'estudis.....67-68

4.5.3.5. Edat.....69

4.6. Resultats

4.6.1. Categories de reincidència.....70

4.6.2. Incidència de la variable realització del programa SAC.....71-73

4.6.3. Incidència de la variable Nivell d'Estudis.....74

4.6.4. Incidència de la variable Estat Civil.....75

4.6.5. Anàlisis de la variable Temps de Risc.....76-78

4.7. Comparativa amb d'altres estudis sobre reincidència penitenciària.79-81

5. Conclusions i propostes de futur.....83-86

6. Bibliografia.....89-92

1. Acrònims

- AIS. Àrea d'Informació i Seguretat
- CEJFE. Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada
- CP. Codi Penal
- DGP. Director General de la Policia
- DSIP. Divisió de Sistemes d'Informació Policial
- DGSP. Direcció General de Serveis Penitenciaris
- DINT. Departament d'Interior de la Generalitat de Catalunya
- FCSE. Forces i Cossos de Seguretat de l'Estat.
- GEAV. Grup d'Estudis Avançats en Violència de la Universitat de Barcelona
- JRSD. Judici Ràpid Sense Detinguts/des
- LECrim. Llei d'Enjudiciament Criminal
- NIP. Nucli d'Informació Policial
- PG-ME. Policia de la Generalitat – Mossos d'Esquadra
- SAC. *Sexual Agression Control* també denominat CAS (Control d'Agressió Sexual)
- SIPC. Sistema d'Informàtic Penitenciari Català
- SMPRAV. Secretaria de Mesures Penals Reinserció i Atenció a la Víctima
- SVR-20. *Sexual Violence Risk -20*
- UEP. Unitat de l'Entorn Penitenciari

2. Introducció

A data 12 de març del 2019 n'hi havia un total de 8.471 interns a les presons de Catalunya, d'aquests, 619 estaven complint condemna per un delicte contra la llibertat i indemnitat sexual, el que suposa un **7,30%** del total. Només 4 eren dones.

Malgrat el baix percentatge que els delinqüents sexuals representen respecte la totalitat de la població penitenciària, la comissió d'un delicte contra la llibertat i indemnitat sexual sempre ha estat un dels il·lícits penals que major alarma social ha creat. Aquesta alarma social augmenta significativament quan la ciutadania té coneixement de l'excarceració definitiva d'una persona que ha complert condemna per la comissió d'un il·lícit penal d'aquest tipus.

En aquests casos, l'alarma social que provoca la difusió de la notícia pels mitjans de comunicació o les xarxes socials, converteixen a la persona excarcerada en una espècie d'enemic públic, i gran part de la ciutadania dona per fet que aquesta tornarà a cometre novament un fet delictiu similar al que el va portar a ser condemnat.

La vulnerabilitat de la víctima, en la majoria de casos dones i/o menors d'edat, i el bé jurídic que es protegeix, fa que sigui necessari tenir una especial sensibilitat cap a les accions i polítiques que porten a terme les diferents institucions públiques per tractar la tornada a la llibertat d'aquests tipus de delinqüents.

Una de les eines que històricament s'ha fet servir per tal de mesurar el nivell d'èxit dels diferents programes individualitzats de tractament que es realitzen als centres penitenciaris, ha estat l'estudi de la **reincidència.**

A Catalunya, els estudis més complerts que s'han portat a terme en aquest àmbit han estudiat la **reincidència penitenciària**, en la qual es pren com a referència els nous ingressos penitenciaris relacionats amb la comissió de nous fets delictius després d'haver obtingut la llibertat definitiva, la llibertat condicional o el tercer grau penitenciari.

En aquesta comunitat autònoma, el Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada (CEJFE) ha estat l'entitat pública que ha impulsat els estudis més elaborats en aquest àmbit.

A nivell estatal i internacional, cada cop són més nombrosos els estudis sobre reincidència i a l'igual que a Catalunya, s'ha estudiat la reincidència a nivell penitenciari, penal i/o judicial.

Malgrat això, existeixen altres formes de mesurar la reincidència sobre les quals no s'han trobat estudis a nivell estatal, una d'aquestes formes seria la **reincidència policial**.

En el moment de la confecció de la present investigació, el seu autor està ocupant el càrrec de Cap de la Unitat de l'Entorn Penitenciari (UEP) de la Policia de la Generalitat – Mossos d'Esquadra (PG-ME). Aquest fet ha permès obtenir i tractar les **dades oficials** de dos importants aplicacions informàtiques com serien el Sistema d'Informació Penitenciari Català (SIPC) i el Nucli d'Informació Policial (NIP).

El **SIPC** és l'aplicació informàtica que es gestiona des de la Secretaria de Mesures Penals, Reinserció i Atenció a la Víctima (SMPRAV), antiga Direcció General de Serveis Penitenciaris (DGSP), on conté informació de caràcter personal, processal, regimental i a nivell de tractament de les persones que estan o han estat ingressades en els centres penitenciaris de Catalunya.

El **NIP** és l'aplicació informàtica mitjançant la qual la Policia de Catalunya (la PG-ME i les policies locals), instrueix els atestats policials per la presumpta comissió d'un il·lícit penal i on s'informatitzen gran part de les infraccions de caràcter administratiu.

La UEP és un servei policial que treballa de manera coordinada i conjunta amb l'Àrea d'Informació i Seguretat (AIS) de la SMPRAV. Aquest fet ha facilitat l'accés, tractament i comprensió de les dades de l'entorn penitenciari contingudes a la present investigació.

Per portar a terme aquesta investigació, s'ha fet un seguiment de les persones que havien estat condemnades, com a delicte principal, per la comissió d'un delicte contra la llibertat i indemnitat sexual (excepte prostitució) i que havien sortit en llibertat de manera definitiva de tots els centres penitenciaris de Catalunya entre l'1 de gener del 2008 i el 31 de desembre del 2013.

S'ha fet un seguiment d'aquestes persones, comprovant al NIP si havien comés, presumptament, un il·lícit penal, des del moment de la seva excarceració definitiva i fins al 31 de desembre del 2018.

D'aquesta manera s'ha aconseguit un període mínim de seguiment de 5 anys i un màxim de 10. El període mitjà de seguiment ha estat de 6 anys i 11 mesos.

La mostra ha estat de 260 persones, que corresponen a la totalitat de persones excarcerades a les presons de Catalunya durant el període esmentat. D'aquestes, només dues (2) eren dones.

Aquesta investigació està estructurada, principalment en dos grans apartats, d'una banda el marc teòric i d'una altre la investigació empírica

Al **marc teòric** s'analitzen els diferents tipus de reincidència que existeixen i es realitza una definició del que en aquest estudi es defineix com a reincidència policial.

Des d'una vessant més psicològica, s'observen les característiques comunes del delinqüent sexual, així com l'etiologia de l'agressió sexual i els factors de risc que existeixen en aquest tipus de delinqüent.

Seguidament, des de la vessant de penitenciària, s'observen els principals mètodes de predicció del risc de reincidència que actualment existeixen al sistema penitenciari català i la manera com es gestionen.

Per últim, s'exposa una breu mostra dels resultats sobre les investigacions efectuades sobre reincidència penitenciària a nivell català, estatal i internacional.

Pel que fa referència a la **investigació empírica**, es porta a terme una descripció dels seus objectius, hipòtesis i metodologia utilitzada. En la presentació de resultats s'exposen les diferents categories de reincidència que s'acostumen a estudiar, com serien la global, general, violenta i sexual. A més, les dades contingudes al NIP han permès conèixer l'existència d'altres tipus d'infraccions, com serien les de caràcter administratiu.

En l'exposició de dades s'estudia la incidència en la reincidència d'algunes de les variables analitzades, les quals estaran relacionades amb algunes de les hipòtesis que es plantegen.

3. Marc teòric.

3.1 Marc legal

La regulació dels delictes sexuals a Espanya, ve donada per la Llei Orgànica 10/1995, de 23 de novembre, del Codi Penal, concretament al seu Llibre I, Títol VIII, entre els articles 178 i 194.

Els delictes sexuals són aquells que vulneren el bé jurídic de la llibertat i indemnitat sexual de la persona. El CP recull varis delictes que atemptem contra aquests béns jurídics, utilitzant violència, intimidació, abusos o explotació sexual, entre d'altres.

Segons dades del Ministeri de l'Interior, a Espanya es van denunciar l'any 2018 un total de 2.131.424 il·lícits penals, el que suposa un augment del 4,2% respecte l'any anterior (2.045.784).

Aquesta estadística sobre criminalitat està formada per les denúncies recollides per totes les Forces i Cossos de Seguretat de l'Estat en municipis de més de 30.000 habitants.

D'aquests il·lícits penals 1.702 van ser agressions sexuals amb penetració, el que suposa un augment del 22,7% respecte l'any anterior; 13.811 van ser delictes contra la llibertat sexual, el que suposa un augment del 18,1% respecte l'any anterior i 12.109 van ser delictes que estadísticament es consideren com altres delictes contra la llibertat sexual, el quals també van augmentar un 17,5%.

Els delictes contra la llibertat i indemnitat sexual denunciats representen només l'1,30% respecte a la totalitat. Malgrat això, l'augment en el número de denúncies d'aquesta tipologia és preocupant, especialment pel bé jurídic que protegeix.

Les agressions i els abusos sexuals són les conductes delictives més comuns per les quals els delinqüents sexuals són empresonats.

De la mostra estudiada en aquesta investigació, la distribució segons el tipus de delicte principal que van cometre és la següent:

- Agressió sexual. 164 interns, representant el 63,08% del total.
- Abús sexual. 83 interns, representant el 31,92% del total.

- Exhibicionisme o pornografia de menors. 13 interns, representant el 5% del total.

Seguidament es detallen les principals característiques de les agressions i els abusos sexuals.

Dins l'esmentat Títol, al Capítol I, es regulen les **agressions sexuals.** L'article 178 determina que el que atempti contra la llibertat sexual d'una altra persona, utilitzant violència o intimidació, serà castigat com a responsable d'un delicte d'agressió sexual.

La pena serà de presó d'1 a 5 anys.

La violació està regulada a l'article 179, sent una forma agreujada d'agressió sexual. En aquest cas, es produeix accés carnal per via vaginal, anal o bucal, o l'accés de membres corporal u objectes per via vaginal o anal.

En aquest supòsit la pena serà de presó de 6 a 12 anys.

L'article 180 recull els agreujants d'aquests delictes, augmentant les penes de l'agressió sexual de 5 a 10 anys i la de violació de 12 a 15 anys quan concorrin alguns dels següents supòsits:

- Que els actes tinguin un caràcter degradant o vexatori.
- L'actuació conjunta de 2 o més persones.
- La víctima sigui especialment vulnerable, per raó de la seva edat, malaltia, discapacitat o situació.
- Si l'autor del delicte es beneficia d'una situació de superioritat o parentiu.
- Es fan servir armes u objectes que posin en perill la vida de la víctima.

Si es donen dues o més circumstàncies de les mencionades anteriorment, s'aplicaran les penes en la seva meitat superior.

Al Capítol II es regulen els **abusos sexuals**, els quals són definits per l'article 181 com els actes on s'atempti contra la llibertat i indemnitat sexual d'una persona, sense el consentiment de la víctima i sense violència ni intimidació.

El delicte d'abús sexual comporta una pena de presó d'1 a 4 anys o una pena de multa de 18 a 24 mesos. S'aplicaran les mateixes penes en el supòsit que l'autor es beneficiï d'una situació de superioritat.

Es consideren abusos sexuals no consentits:

- Els realitzats sobre persones que es considerin incapaces o discapacitades.
- Els que la víctima es trobi privada de sentit o tingués algun tipus de trastorn mental.
- Els que es cometin anul·lant la voluntat de la víctima mitjançant drogues, fàrmacs o d'altres substàncies anàlogues.

En el supòsit que en el delicte d'abús sexual es produeixi accés carnal per via vaginal, anal o bucal, o la introducció de membres corporals u objectes per algunes de les dues primeres vies, es castigarà amb la pena de presó de 4 a 10 anys.

A més dels dos capítols esmentats, la resta de delictes contra la llibertat i la indemnitat sexual estarien regulats en els següents capítols:

- Capítol II Bis. Dels abusos i agressions sexuals a menors de setze anys.
- Capítol III. De l'assetjament sexual.
- Capítol IV. Dels delicte d'exhibicionisme i provocació sexual.
- Capítol V. Dels delictes relatius a la prostitució i a l'explotació sexual i corrupció de menors.
- Capítol VI. Disposicions comuns en els capítols anteriors.

3.2. Concepte i tipus de reincidència.

Es parla de reincidència quan es té coneixement de la comissió d'un nou fet delictiu quan s'ha comés un amb anterioritat.

Tal i com s'ha esmentat a la Introducció, la reincidència es pot mesurar de diferents maneres, ja sigui en funció de la font d'informació o bé en funció del moment del *procés del delicte* en la qual aquesta es mesura. En funció d'aquests dos factors, el tipus de reincidència a la qual es fa referència s'aproxima més o menys a la reincidència real, la qual mai podrà reflectir la totalitat de delictes que es produeixen .

A la investigació portada a terme pel CEJFE sobre la taxa de reincidència penitenciària a Catalunya l'any 2014, es confecciona una classificació dels diferents tipus de reincidència segons la seva aproximació a la taxa de reincidència real. A la taula següent es fa referència, en primer terme, al tipus de reincidència que més s'aproxima a la real i per últim a la que menys s'hi aproxima.

REINCIDÈNCIA PER AUTOINCULPACIÓ Nova comissió de delictes declarada pels infractors al ser preguntats Font: població ofensora
REINCIDÈNCIA POLICIAL 2a o posterior detenció policial d'una mateixa persona per presumptes delictes Font: cossos i forces de seguretat
REINCIDÈNCIA PENAL 2n o posterior processament d'una mateixa persona per presumptes delictes Font: *Consejo General del Poder Judicial*
REINCIDÈNCIA JUDICIAL 2a o posterior condemna d'una mateixa persona Font: *Consejo General del Poder Judicial*
REINCIDÈNCIA PENITENCIÀRIA 2n o posterior ingrés a presó d'una mateixa persona per presumptes delictes Font: Administració penitenciària
REINCIDÈNCIA JURÍDICA 2n o posterior processament d'una mateixa persona per delictes del mateix títol del CP Font: *Consejo General del Poder Judicial*

Taula / Gràfic 1. Graduació dels tipus de reincidència segons la seva aproximació a la taxa real (CEJFE, 2014)

Una de les principals dificultats a l'hora d'efectuar estudis sobre reincidència, és la dificultat en l'obtenció de les dades, atès que en la majoria d'ocasions es tracten de dades oficials, de difícil consecució.

El denominador comú de totes les formes d'avaluar la reincidència, a nivell quantitatiu, és que sempre existirà un percentatge de fets delictius que no han estat coneguts per cap organisme oficial, el que es coneix com a xifra negra.

Els delictes contra la llibertat sexual presenten una elevada xifra negra, fins a tal punt que si s'arribessin a conèixer tots els il·lícits, aquests com a mínim es duplicarien (Bachman, 1998; Fisher, Daigle, Cullen i Turner, 2003; Hart i Rennison, 2003, Terry)

En tots els tipus d'estudis quantitatius sobre reincidència, es parla de la taxa de reincidència quan fa referència al percentatge de persones sobre les quals s'ha tingut coneixement que ha comés un nou fet delictiu.

A la investigació que s'ha dut a terme, s'ha estudiat la reincidència policial. Per tal de valorar la consecució d'alguns dels objectius proposats, s'ha fet una combinació de les dades del SIPC amb les dades el NIP.

En tots els estudis sobre reincidència que s'han efectuat, s'analitzen diferents **categories de reincidència**, en funció del tipus de delicte que s'hagi comès. Així es diferencia entre:

- Reincidència sexual. Comissió d'un segon delicte contra la llibertat i/o indemnitat sexual.
- Reincidència violenta. Comissió d'un segon delicte en el que s'utilitza violència i/o intimidació a les persones, exceptuant els de caràcter sexual.
- Reincidència general. Comissió d'un segon delicte, exceptuant els de caràcter sexual i els de caràcter violent
- Reincidència global. Comissió d'un segon delicte, incloent totes les categories anteriorment descrites.

3.3. El delinqüent sexual

3.3.1. Perfil del delinqüent sexual

Valencia, O.L. (2016), a la seva tesis doctoral sobre “Reincidència i caracterització dels agressors sexuals en tractament penitenciari”, conclou que una de les principals dificultats de l’estudi dels delinqüents sexuals, és que mai es detecten abans de cometre el fet delictiu.

L’estudi de les variables diferencials d’aquest tipus de delinqüent només es poden acomplir una vegada la persona ha estat detinguda, processada o a ingressat a la presó.

Malgrat això, s’han elaborat estudis on s’identifiquen algunes característiques específiques o comportaments particulars.

Prendergast (2004) incideix en la existència de: un patró obsessiu – compulsiu, una imatge pròpia negativa, molta necessitat d’acceptació i controls, pobres relacions interpersonals, problemes en la pròpia execució penal, creences o valors respecte a la sexualitat equivocats o problemes de culpabilitat no solucionats.

Molts d’ells manifesten tenir poc sentit del risc que implica la seva conducta; senten que és així com experimenten el plaer i no poden controlar aquesta conducta, la qual ha estat meditada prèviament amb deteniment (Noguerol, 2005).

Romero (2006), respecte a l’edat, afirma que la majoria comet els delictes entre els 25-40 anys, però que es continua agredint sexualment fins al 60-70 anys. El nivell cultural és en la majoria de casos de tipus mig; el consum associat de drogues i alcohol es produeix en un 40% dels casos; l’alcohol i les drogues es un facilitador i només en algun supòsit són un desencadenat. Els pedòfils tenen uns llocs de treball de millor qualificació i estabilitat laboral que els violadors adults no pederastes. Els violadors no pederastes, tenen menys relacions afectives estables (parelles o matrimonis) que els pederastes, els quals acostumen a tenir un major número de famílies estables, adaptades i amb fills.

També Romero (2006) conclou que una de les característiques associades es haver estat víctima d’abús sexual i maltractament a la infància i haver format part de famílies no estructurades, fet que ha provocat que en època adulta s’hagin desenvolupat models d’afectivitat psicològica i de sexualitat inadequats.

Sobre les característiques sociodemogràfiques, Echeburúa i Guerricaechevarría (2000), assenyalen com les principals:

Pel que fa a l'estat civil, els agressors acostumen a estat casats i habitualment (del 65 al 85% dels casos) són familiars (pares, germans més grans, etc), o persones properes a la víctima, fet que permet tenir un accés més fàcil a la víctima i establir una relació de confiança anterior a l'incident sexual. En aquests casos, les situacions d'abús acostumen a durar més en el temps, no arriba a donar-se la penetració i no acostumen a plantejar-se conductes de violència física ni amenaces.

Només d'un 15% a un 35% dels casos, l'agressor és totalment desconegut per la víctima. En aquests supòsits l'abús es dona en ocasions aïllades i poden estar relacionats amb conductes violentes o amenaces, almenys entre el 10% i el 15% dels casos.

Respecte a les estratègies que es fan servir per tal d'atraure a la víctima, els agressors de menors d'edat tendeixen a recórrer a l'engany i a la seducció, i fan valer la seva posició de superioritat en el supòsit que la víctima sigui coneguda. Els violadors, que no acostumen a conèixer a la víctima, acostumen a fer ús de la força i intentar consumar la penetració.

Els **perfils d'agressors sexuals** tenen una àmplia varietat i s'han creat diferents tipologies amb l'objectiu de definir els patrons de conductes violentes del sexe. Autors com Romero (2006); Noguerol (2005); Echeburúa i Guerricaecheverría (2000) o González, Martínez, Leyton i Bardi (2004) han confeccionat diferents classificacions.

D'aquestes classificacions, una de les que es consideren més entenedores es la realitzada per Echeburúa i Guerricaecheverría (2000), els quals classifiquen els delinqüents sexuals en **primaris** o **secundaris/situacionals**. Les característiques d'aquests delinqüents sexuals són:

<u>Primaris</u>

- Subjectes amb una orientació dirigida principalment a nens, sense interès pels adults.
- Presenten conductes compulsives no mediatitzades per situacions d'estrès.
- Posseeixen un camp limitat d'interessos i activitats, fet que els porta a una existència solitària.

- Aquestes persones són, en el sentit estricte del terme, pedòfils.
- Consideren que les seves conductes sexuals són apropiades i les planifiquen amb antelació.
- Són freqüents algunes distorsions cognitives, com atribuir la conducta a la seducció dels menors o considerar que aquest tipus de comportament son una forma d'educació sexual correcte pels nens.
- No presenten sentiments reals de culpabilitat o vergonya per les seves activitats pedòfiles.
- Els pedòfils primaris poden mostrar una fòbia o rebuig al sexe en les relacions amb dones i inclús una certa aversió a les característiques sexuals de les dones adultes.
- Els nens, al no "exigir" condicions complertes de virilitat i potència en la relació, "permeten" al pedòfil dur a terme un tipus d'acte sexual pobre i incomplet.

<u>Secundaris o situacionals</u>

- Subjectes que tenen contactes sexuals aïllats amb nens/es, i aquests són un reflex d'una situació de solitud o d'estrès.
- Les conductes habituals d'aquests subjectes són relacions sexuals amb adults, normalment heterosexuals (malgrat que acostumen a aparèixer alteracions com impotència ocasional, manca de desig i algun tipus de conflicte o tensió amb les seves parelles)
- A nivell cognitiu, acostumen a percebre aquest tipus de conducta com anòmales i les executen de forma episòdica i impulsiva més que d'una manera premeditada i persistent.
- Posteriorment poden aparèixer sentiments de culpa i vergonya molt intensos.
- Les conductes d'abús poden ser un mitjà de compensar l'autoestima deficient del subjecte.

3.3.2. Etiologia de l'agressió sexual

Redondo; Pérez i Martínez (2007) van realitzar un interessant estudi anomenat "El risc de reincidència en els agressors sexuals: investigació bàsica i valoració mitjançant el SVR-20". En aquest estudi es detallen algunes de les característiques comunes d'aquests tipus de delinqüents sexuals i es menciona el model teòric de Marshall i Barbaree (1989,1990) que fa referència a l'etiologia del comportament de l'agressió sexual.

Aquest model recull l'opinió de diferents autors sobre quins són els elements que poden afavorir una conducta desviada de caràcter sexual. Aquests factors serien (reproducció textual de l'estudi de Redondo; Pérez i Martinez de l'any 2007):

1. *Element biològics*. En síntesi, en referència a la consideració de dos aspectes: 1) la similitud existent entre els mediadors neuroendocrins de la conducta sexual i de la conducta agressiva del homes, on juga un paper decisiu la segregació de testosterona; això implica que s'ha d'aprendre, mitjançant una socialització eficaç, a separar els dos comportaments incorporant les inhibicions corresponents; 2) la relativa *inespecifitat* que en els éssers humans te l'impuls sexual, necessitat en tots els casos d'aprendre pautes apropiades de comportament sobre el tipus de parelles viables i acceptables (persones adultes que consenten relacions), contexts adequats i inadequats, etc.

2. *Fracàs de l'aprenentatge inhibitori*. La investigació en psicologia criminal ha evidenciat en general el menor aprenentatge inhibitori (en termes de condicionament clàssic, segons els models de Mower i de Eysenck) dels agressors sexuals i dels delinqüents en general.

3. *Actituds socioculturals que afavoreixen o toleren l'agressió sexual*. S'ha constatat que aquelles societats i grups socials amb actituds i valors més negatius sobre les dones presenten una major taxa d'agressions sexuals i violacions (Sanday, 1981; Holin, 1987).

4. *Pornografia violenta o infantil*. Molts agressors i pedòfils consumeixen de manera regular, com a mecanisme d'excitació i masturbació, pornografia d'agressió sexual o infantil, fet que recondiciona de manera constant la seva excitabilitat antisocial.

5. *Circumstàncies properes facilitadores*. Les agressions acostumen a ser precedides d'estats emocionals com l'estrès prolongat, excitació sexual, reaccions colèriques, o de consum abusiu d'alcohol.

6. *Distorsions cognitives sobre la sexualitat*, les dones, els nens, etc., adquirides pels agressors al llarg del seu desenvolupament infantil i juvenil, que els ajuda a superar els controls interns.

7. *Circumstàncies properes* d'oportunitat d'una dona o nen, segons els casos, sense riscos evidents de detecció.

3.3.3. Factors de risc en els delinqüents sexuals

Una de les principals eines per tal de tractar als delinqüents sexuals i reduir les possibilitats que tornin a reincidir són els **programes de tractament**. En la mostra que s'ha observat a la present investigació, una de les variables que s'han estudiat és la realització o no de programes de tractament durant l'internament penitenciari.

Per tal que els programes de tractament millorin els resultats, és necessari conèixer els factors o les característiques sobre els quals els professionals de tractament han d'incidir per tal de minimitzar la reincidència, el que es denominen com a **factors de risc**.

Aquests factors de risc es poden classificar en **estàtics** i **dinàmics**.

Els factors de risc estàtics (o que no es poden modificar) acostumen a ser factors inherents a la persona o al seu passat, i per aquest motiu són de difícil alteració. Els factors dinàmics consisteixen en hàbits, valors, cognicions , baix estatus acadèmic i social, baix autocontrol, conflicte interpersonal o qualsevol altre factor que pot ser modificat en certa mesura mitjançant una intervenció apropiada (Redondo, 2006).

Els programes que tracten i avaluen els factors dinàmics en els subjectes s'han mostrat més efectius per evitar la reincidència (Andrews, Bonta i Hoge, 1990; Hanson, Bourgon, Helmus i Hodgson, 2009, mencionats per García i Soler, 2013).

Seguidament es mencionen dues classificacions, molt similars, d'aquests tipus de factors que s'han fet a nivell estatal.

A la següent taula/gràfica, confeccionada per Redondo (2006), es determinen els factors o predictors estàtics i dinàmics en funció de la investigació portada a terme per diferents investigadors internacionals (Andrews i Bonta, 2006, Berlin, 2000; Craissati i Bech, 2003; Groth, 1979; Hanson i Harris, 2000; Hanson i Morton- Bourgon, 2004, Maletzky, 1991, Marshall, 2001; Marshalli Barbaree, 1989, Marshall i Redondo, 2002).

Predictors Estàtics	Predictors Dinàmics
1. Factor Genèric: Menor d'edat 2. Major número de delictes sexuals previs. 3. Major número de delictes previs. 4. Versatilitat delictiva (No especialització). 5. Violència en la realització dels delictes previs 6. Escalament de gravetat dels delictes. 7. Víctimes desconegudes. 8. Tipus de Víctima. - Femenines (.17). - Masculines (.20). - Infantils (.22). - Adultes (.13). 9. El delicte no ha estat resultat d'algun *estresor* específic circumstancial. 10. Evidencia de psicopatologia greu(.18). 11. Accions excèntriques, rituals, fantasies desviades recurrents, us de pornografia. 12. Presentar vàries parafílies (Abusos, violacions). 13. Perfil psicopatològic (PCL) (Factor I: Trets Psicopatològics) (.18).	1. Negació o racionalització persistent del delicte. 2. Baixa/nul·la motivació per a seguir un tractament. 3. Baixa competència interpersonal i, en general, factors de necessitat criminògena (cognicions, valors i hàbits delictius, amics delinqüents, dependència a drogues). 4. Alta excitació davant estímuls extens desviats i baixa excitació davant estímuls externs adequats. 5. Baix control de la conducta desviada. 6. No tenir parella (.22). 7. Perfil Psicopàtic (Factor II: Conducta antisocial, excepte la que correspon al passat).
Font: Les correlacions presentades procedeixen de Quinsey et al. (1995)	

Taula / Gràfic 2. Factors estàtics i dinàmics de la reincidència sexual (Redondo, 2006).

L’altre classificació, confeccionada per Garcia i Soler (2013), fa una descripció dels **factors dinàmics** més destacats a les investigacions recents, aquests serien (cito textualment):

“Actituds que justifiquen el delicte. Són creences que justifiquen o excusen l'activitat sexual delictiva. (per exemple la relació sexual entre un nen i un adult no és nociva per ells, s’excusen dient que el sexe forçat és excitant per algunes dones,...)

Sentiments de greuge o hostilitat. Percepció d'haver estat tractat malament pel món, sentiments de que els altres són responsables dels seus problemes, desitjos de castigar als altres com a conseqüència.

Baixa autoestima. Insatisfacció amb la pròpia persona, visió d'un mateix com incompetent, rebutjat, amb poca vàlua.

Preocupació sexual. Interès desproporcionadament intens pel sexe que domina la motivació, el funcionament psicològic i les relacions interpersonals.

Pobre capacitat de resolució de problemes. Dificultats cognitives per generar i identificar solucions efectives als problemes de la vida diària. Les solucions que posa en pràctica, per tant, són disfuncionals ja sigui mitjançant reaccions impulsives o agressives, o refugiant-se en la sexualitat per calmar el malestar psicològic i evadir-se.
Estil de vida impulsiu i antisocial. Amb pobre autocontrol, inestabilitat crònica per mantenir una feina i habitatge o amb plans de futur no realistes. Implicació en activitats i situacions de risc: abús de substàncies, temps lliure sense propòsit, apropament a situacions on hi ha víctimes potencials.

Manca de preocupació pels altres. Insensibilitat respecte als altres. Tendència a implicar-se en relacions més instrumentals que afectives.

Absència de relacions íntimes amb adults. Es sent incapaç o no vol tenir relacions afectives. Quan aquestes existeixen hi ha un alt nivell de conflicte o infidelitat.

Influències socials negatives. Tenir una xarxa social on predominen individus que s'impliquen en el delicte, promouen la conducta delictiva, o debiliten el control de la conducta del delinqüent.

Aïllament social. No tenir amics, connexions dèbils amb els altres, o sentir-se rebutjat. “

En relació a aquests factors, Garcia i Soler (2013) consideren que malgrat tractar-se de factors dinàmics, és necessari una influència externa, que a nivell penitenciari serien els diferents programes de tractament, per tal de poder aconseguir una voluntat de canvi en la persona.

3.4. Avaluació, predicció i gestió del risc de reincidència a les presons de Catalunya

L'avaluació i gestió del risc a nivell nacional i internacional està tenint un important desenvolupament en els últims anys, una vegada s'ha comprovat l'èxit que els programes de tractaments estan tenint sobre les taxes de reincidència.

Catalunya ha estat pionera, a nivell nacional, en implantar un sistema d'avaluació i gestió del risc a la totalitat de centres penitenciaris que depenen de la SMPRAV.

El denominat Projecte RISCANVI, a més d'homogeneïtzar a tots els centres els processos de valoració, ha permès reflectir de manera més encertada els processos de presa de decisions relacionats amb les tasques rehabilitadores i de reinserció social.

Les denominades Juntes de Tractament, són l'òrgan col·legiat de consulta i presa de decisió més important en l'evolució del tractament de l'intern/a. En aquest òrgan, estan representats, els diferents professionals en l'àmbit del tractament, com serien els educadors i treballadors socials, psicòlegs, criminòlegs i juristes, a part de l'equip directiu del centre penitenciari.

Aquesta experiència en l'àmbit del tractament, ha permès que Catalunya sigui també pionera en iniciatives europees sobre la manera com gestionar el risc, una vegada aquest ha estat detectat per les diferents eines d'avaluació. Un exemple d'aquest tipus d'iniciativa són el Cercles de Suport i Responsabilitat al sistema d'execució penal de Catalunya, els quals s'estan portant a terme com a prova pilot en aquesta comunitat autònoma.

Seguidament s'expliquen els dos principals sistemes d'avaluació i predicció del risc de reincidència per a delinqüents sexuals que actualment s'utilitzen a Catalunya i quines eines s'estan fent servir per gestionar aquest risc.

3.4.1. Sistemes d'avaluació i valoració del risc

3.4.1.1. Protocols d'avaluació de risc del Projecte RISCANVI

El Projecte RisCanvi neix a Catalunya a l'any 2007 a partir de les recomanacions de la Comissió per l'estudi de les mesures de prevenció de la reincidència en delicte greus (Resolució JUS/2363/200, DOGC núm. 4937, de 24 de juliol de 2007), una comissió creada a petició de la conselleria de Justícia i la Fiscalia Superior de Catalunya.

Es crea amb la finalitat d'efectuar l'avaluació i gestió del risc de tota la població penitenciària a Catalunya, independentment del delictes que hagin comés .

Aquest projecte s'estructura en dues parts: una que fa referència a l'avaluació i valoració del risc i una altra que fa referència a la gestió d'aquest risc.

Un treball conjunt entre diferents serveis del Departament de Justícia i el Grup d'Estudis Avançats en Violència (GEAV) de la Universitat de Barcelona va possibilitar la posada en marxa, l'any 2008, del protocol d'avaluació del risc RisCanvi.

Els objectius generals del projecte són:

- Millorar les prediccions individualitzades del risc de violència futura.
- Generalitzar l'aplicació d'eines de valoració del risc com a procediment de treball dels professionals penitenciaris.
- Introduir la gestió del risc com a eina d'intervenció.
- Potenciar la coordinació institucional en la detecció i seguiment dels casos.

Els objectius específics serien:

- Fer prediccions dinàmiques ajustades als canvis dels interns.
- Destacar interns en risc, independentment del delicte comès.
- Introduir tècniques de cribatge (*screening)* i detecció del risc de manera ràpida i senzilla
- Generalitzar l'avaluació del risc en tota la població penitenciària

- Avaluar l'efecte de la intervenció amb programes específics, en relació amb la gestió del risc.
- Homogeneïtzar criteris entre els professionals i qualificar la seva capacitació.
- Organitzar procediments sistemàtics de valoració de risc específics.
- Fer anàlisis retrospectives i de qualitat de les decisions preses amb l'objectiu de millorar el procés de valoració.

Els protocols de valoració RisCanvi tenen la possibilitat de predir, després d'una sèrie d'avaluacions seqüencials i dinàmiques, tres criteris relacionats amb la violència i un relacionat amb el trencament de condemna. Aquests són:

Risc de Violència Autodirigida

Aquest criteri de violència autodirigida contempla el suïcidi consumat, intent de suïcidi o les autolesions lleus i greus al centre penitenciari o durant el compliment de la condemna.

Les autolesions lleus són aquelles que es resolen amb una intervenció mínima per part dels serveis sanitaris del centre penitenciari. Pel contrari, les autolesions greus requereixen un tractament més complex en un centre hospitalari extern.

Risc de Violència Intrainstitucional

El criteri de violència intrainstitucional, contempla les conductes violentes o agressions lleus i greus sobre interns o funcionaris dins la institució penitenciària.

Risc de Reincidència Violenta

El criteri de reincidència violenta, contempla el reingrés penitenciari per un delicte violent realitzat en la comunitat i exclou les conductes violentes dins el centre penitenciari.

Risc de Trencament de Condemna

El criteri de trencament de condemna, contempla el no-retorn d'un permís o d'una sortida programada, així com l'evasió o fugida del centre i també el trencament de la confiança i de les normes o regles de conducta

Per valorar el risc dels interns es poden fer servir dos tipus de protocols:

1. RisCanvi Screening (RisCanvi-S). Fa un cribratge en la predicció del risc d'autolesions, violència intrainstitucional, reincidència violenta i trencament de condemna. S'analitzen 10 factors de risc que s'obtenen després d'analitzar informació contingudes a l'expedient de l'intern, entrevistes, observacions, etc.

   Es poden donar dos nivells de risc: alt i baix. En el supòsit que sigui alt, es realitza el protocol RisCanvi Complet (RisCanvi-C).

   El RisCanvi-S s'ha d'efectuar al començar l'avaluació de l'intern i repetir-se cada 6 mesos per tal de continuar tenint vigència.

2. RisCanvi Complet (RisCanvi-C). Es fa als interns amb un RisCanvi-S alt o als interns amb un delicte base violent. S'analitzen 43 ítems agrupats en diferents àrees com: criminals, personals i biogràfics, socials i familiars, clínics i de personalitat. La manera d'obtenir les dades és seguint la mateixa metodologia que pel RisCanvi-S.

   Mitjançant un procediment actuarial s'obtenen els resultats finals en cada un dels criteris que cal predir i es classifiquen en tres nivells de risc: baix, moderat i alt.

En funció del resultat del RisCanvi-C, s'efectuen d'altres avaluacions complementàries per escales de valoració del risc específiques, en funció de les característiques personals o criminològiques dels intern. Els diferents tipus d'avaluacions complementàries que existeixen són:

- HCR-20 (reincidència violenta general).
- SARA (reincidència delictiva en violència de gènere)
- PCL (violència crònica, psicopatia)
- **SVR-20 (reincidència en delictes de violència sexual)**.

L'any 2013 el CEJFE publica un estudi en el que es valora l'aplicació del protocol RisCanvi com a instrument per tal de predir el risc de reincidència i aplicar les diferents eines de gestió del risc.

Aquest estudi, titulat "Avaluació de necessitats i disseny de la intervenció per a la reintegració social dels delinqüent socials d'alt risc." va ser realitzat per Garcia,C. i Soler. C i es te present el resultat del protocol RisCanvi per tal d'aplicar posteriorment el projecte Cercles de Suport i Responsabilitat, del qual es parla posteriorment al punt 3.4.2.4.

Des de la seva implantació, el RisCanvi s'ha consolidat com el principal instrument de valoració de risc a les presons de Catalunya, i només en determinades ocasions es complementa amb protocols de valoració específics segons la tipologia delictiva.

Per a predir el risc de reincidència en delictes sexuals, a Catalunya s'aplica complementàriament el *Sexual Violence Risk (SVR-20),* que seguidament es comenta.

3.4.1.2. Manual de valoració del risc de violència sexual. SVR-20

El *Sexual Violence Risk (SVR-20)* (Boer, Hart, Kropp i Webster, 1997 i mencionat per Redondo, Pérez i Martinez, 2007) és un dels instruments de predicció del risc de violència sexual que més s'està aplicant a nivell internacional.

Tal com s'ha esmentat en el punt anterior, també s'apliquen a les presons de Catalunya, de manera complementària, en aquells supòsits en el que el RisCanvi determina un risc alt de reincidència de caràcter violent en l'àmbit sexual.

Aquesta guia de valoració va ser adaptada a Espanya per Martinez, Hilterman i Pueyo (2005), els quals formen part del Grup d'Estudis Avançats en Violència de la Universitat de Barcelona (també col·laboradors en la creació del RisCanvi).

Cada ítem del SVR-20 valora informació sobre l'individu que podria constituir un factor de risc estàtic o dinàmic per a la seva futura conducta. L'avaluació és portada a terme per un forense, a partir de la valoració d'una llista estandarditzada de factors que permeten avaluar un risc global en un moment determinat.

Redondo, Perez i Martinez (2007) van elaborar un estudi sobre la valoració del risc de reincidència mitjançant el SVR-20. En aquest estudi es mencionen els 20 factors de risc de violència sexual que conformen el protocol, els quals estan agrupats en tres apartats. Aquests serien (es mencionen textualment):

1. Funcionament psicosocial, que incorpora els factors de risc 1 a l'11. Integra, en primer lloc, dos factors de risc relatius al funcionament psicosexual de l'individu:

    1) La possible presència de desviació sexual (és a dir, un diagnòstic de parafília, o un patró sexual anormal i disfuncional) i

    2) Haver estat víctima d'abús a la infància.

A més, s'inclouen quatre factors de risc relacionats amb el funcionament psicològic de la persona:

3) Psicopatia, avaluada mitjançant la Psychopathy Checklist – Revises (PCL-R) o la seva versió abreujada Psychopathy Checklist-Short Versions (PCL-SV).

4) Trastorn mental greu (presència de psicosis, mania, retràs mental o discapacitat neuropsicològica greu).

5) Abús de substàncies tòxiques (inclou abús d'alcohol, de drogues de prescripció mèdica i drogues il·lícites), i

6) Ideació suïcida o homicida (inclou impulsos, imatges i intencions verbalitzades de fer-se mal així mateix o a d'altres).

Els dos factors de risc següents indiquen si s'ha produït un fracàs en l'adopció de dos importants rols socials:

7) Problemes a l'establir o mantenir relacions de parella íntimes o estables, i

8) Problemes per aconseguir i mantenir un treball estable.

Per últim, s'inclouen tres factors de risc que indiquen la predisposició de l'individu cap a conductes antisocials en general:

9) Antecedents de conducta violenta no sexual,

10) Antecedents de delictes no violents, i

11) Fracàs en les mesures de supervisió prèvies (és a dir, possible incompliment de les obligacions o mesures anteriorment imposades pels tribunals o pels serveis de justícia, com per exemple, un permís de sortida, llibertat vigilada o llibertat condicional, etc.)

2. Delictes sexuals, que agrupa set (7) ítems relacionats amb la violència sexual prèvia:

12) Freqüència de delictes sexuals greus (té en compte tant el temps transcorregut entre els delictes, com el risc de les conductes delictives realitzades).

13) Tipologies sexuals diverses (fa referència tant a la varietat de víctimes com a la diversitat de conductes sexuals il·lícites comeses).

14) Gravetat del dany físic o psicològic ocasionat a la víctima de les agressions sexuals.

15) Utilització d'armes o amenaces de mort, i

16) Progressió en la freqüència o intensitat dels delictes.

Finalment, es consideren dos factors de risc vinculats als aspectes psicològics de la violència sexual:

17) Minimització extrema o negació de les agressions sexuals, i

18) Actituds que recolzen o toleren les agressions sexuals

3. Plans de futur, apartat que inclou dos ítems que valoren els projectes vitals del subjecte:

19) Avalua si l'individu té una tendència a fer plans de futur poc realistes o evitar fer cap projecte de futur, i

20) Valora si existeix una actitud negativa cap a la intervenció, és a dir, si l'individu és pessimista, es resisteix o no coopera amb els programes de tractament o supervisió."

En aquest protocol de valoració, es tornen a fer servir com a fonts bàsiques d'informació les entrevistes, els informes tècnics dels professionals dels centres penitenciaris i els expedients o registre personals de la persona interna (judicials, penitenciaris, històries clíniques, etc).

Els ítems de valoració es responen mitjançant tres categories (N/?/S), en funció de la possibilitat que el factor de risc es doni o s'hagi pogut donar en el passat a l'intern que està sent avaluat.

Finalment s'ha de fer una valoració global del risc de violència sexual de cada persona com a Baix, Moderat o Alt.

Pérez, Redondo, Martínez, Garcia i Pueyo (2007) van fer un estudi amb una mostra de 163 agressors sexuals condemnats, on es pretenia contrastar la reincidència sexual pronosticada pel SVR-20 amb la reincidència real dels subjectes.

El resultat va ser que el 78,5% dels subjectes no van tornar a delinquir, un 14,7% van cometre un nou delicte sexual i el 6,7% va cometre un delicte no sexual.

Això va permetre afirmar que el SVR-20 va fer un 79,9% de classificacions correctes de subjectes no-reincidents i un 70,8% de classificacions correctes dels subjectes reincidents, dades que parlen de l'elevada fiabilitat d'aquest instrument.

L'any 2016 el CEJFE publica un estudi realitzat per Nguyen, T. i Andrés, A. anomenat "Validez predictiva del SVR-20 y la Static-99 en una muestra de agresores sexuales en Cataluña".

Aquest es el primer estudi que es porta a terme a Catalunya i a Espanya en el que s'avalua i compara la validesa predictiva del SVR-20 i de la Static-99 (un altre instrument de valoració de risc de violència sexual que no es desenvolupa a la present investigació).

A les conclusions d'aquest estudi, s'afirma que només les puntuacions totals del SVR-20 es mostren estadísticament significatives per a predir la reincidència general, però no la reincidència violenta i sexual. Malgrat això, es valora molt positivament aquest instrument per a predir el risc de reincidència en delinqüents sexuals que tenen com a víctimes a menors d'edat i on els factors de risc estan relacionat amb el funcionament psicològic i social del subjecte i els que fan referència a determinats aspectes dels delictes sexuals, com podrien ser la seva gravetat o la freqüència.

La fiabilitat del SVR-20 seria inferior a l'hora de valorar subjectes amb un perfil més "generalista", entenent com a tals aquells que han comés delictes de diversa tipologia al llarg de la seva trajectòria.

3.4.2. Sistemes de gestió del risc.

Tal i com s'estableix al Reial Decret 190/1996, de 9 de febrer, pel qual s'aprova el Reglament Penitenciari, una de las principals finalitats de l'activitat penitenciària és la reeducació i reinserció social de la persona que ha estat sotmesa al règim penitenciari (art.2).

La política penitenciària que gestiona el retorn a la situació de llibertat de les persones amb una probabilitat alta de reincidir és una de les principals prioritats del sistema.

El model d'avaluació i gestió del risc anomenat "Risc-Necessitat-Responsabilitat" (R-N-R d'Andrews i Bonta, 2007) determina que els casos s'han de gestionar de manera individualitzada i les intervencions han de ser particulars per a cada persona en funció del nivell de risc que presenta, les seves necessitats criminògenes i les particularitats del cas. En funció d'això es determinen fins a quatre modalitats d'intervenció, desenvolupades al següent apartat.

3.4.2.1 Modalitats d'intervenció per a la gestió del risc

La SMPRAV te establertes actualment les següent modalitats d'intervenció per a la gestió del risc.

<u>Modalitat 1: Intervenció administrativa</u>

Supòsits de risc de reincidència i complexitat BAIX. En aquests supòsits l'efecte que suposa el compliment de la pena redueix per si sol les possibilitats de reincidència futura. La intervenció dels professionals ha de ser el mínim intrusiva possible.

<u>Modalitat 2: Intervenció de suport</u>

Supòsits de risc de reincidència MITJÀ-BAIX a MITJÀ. La persona presenta més necessitats criminògenes, motiu pel qual és necessària una intervenció orientadora i de suport envers la seva conducta.

Modalitat 2: Intervenció terapèutica

Supòsits de risc de reincidència MITJÀ o ALT. L'individu necessita fer un canvi molt important per tal de no tornar a delinquir. La intervenció és molt més intensa, de tal manera que s'han de tractar les seves necessitats criminògenes amb profunditat per part dels professionals dels centres

Modalitat 4: Intervenció integral.

Supòsit de risc de reincidència MOLT ELEVAT. Reduït grup de persones que presenten moltíssimes necessitats criminògenes. Es tracta de persones perilloses que a banda de les accions comentades en les anteriors modalitats és necessari establir un control sobre ells.

Seguidament es tracten tres dels programes que actualment es desenvolupen als centres penitenciaris de Catalunya i que es poden aplicar a delinqüents sexuals que presenten un risc elevat o molt elevat de reincidència delictiva. Aquest programes serien:

- Programa de tractament farmacològic

- Programa telemàtic de supervisió de sortides.

- Cercles de Suport i Responsabilitat

3.4.2.2. Programa del Control de l'Agressió Sexual (SAC)

Aquest va començar a aplicar-se als centres penitenciaris de Catalunya l'any 1996. És una modalitat d'intervenció basada en el model de prevenció de recaigudes (Laws, 1989) i va ser adaptat a Espanya per Garrido i Beneyto, 1996.

Contempla activitats grupals i seguiments individuals amb l'objectiu de millorar les competències dels interns per prevenir nous delictes i la seva generalització a la vida en llibertat.

Diferents investigacions internacionals i nacionals (Redondo i altres 2005) han contrastat la seva eficàcia en la disminució de la reincidència delictiva.

Està destinat a interns que han comès un o més delictes contra la llibertat sexual i de la seva avaluació s'observa un risc alt de reincidència delictiva violenta o s'estableix un diagnòstic de pedofília, sadisme sexual, trastorn sàdic de la personalitat, psicopatia o agressors sexuals en sèrie.

Es tracta d'un programa voluntari, de tal manera que només es pot realitzar si l'intern accepta la seva aplicació.

Alguns estudis duts a terme (Navarro 2004), han pogut demostrar que el fet d'aplicar un programa de tractament com el SAC possibilita rebaixar a la meitat dels casos la taxa de reincidència que es pot esperar.

El nivell d'intervenció s'adequa a cada cas de manera individual. S'estableixen dos nivells d'intervenció:

- Nivell d'intervenció 1: de caràcter psicosocial, basada en tècniques cognitivoconductuals. És el nivell d'intervenció del Programa de Control de l'Agressió Sexual, també anomenat SAC (*Sexual Agression Control)*

- Nivell d'intervenció 2: s'afegeix al tractament de nivell 1 el tractament farmacològic, que pot ser de dos tipus:

  - ✓ Tractament amb *inhibidors selectius de la recaptació de la serotonina o* altres fàrmacs psicoactius. Es pretén intervenir sobre patologies basals i estats emocionals relacionats amb factors etiològics de l'agressió sexual Podria produir una disminució de la libido. La seva utilització no requereix autorització prèvia del centre directiu.

  - ✓ Tractament amb *inhibidors de la producció de la testosterona*. Es persegueix la disminució de la libido. La seva utilització requereix de l'autorització prèvia del centre directiu.

L'administració dels fàrmacs es duu a terme un temps abans d'iniciar el contacte de l'intern amb l'exterior del centre penitenciari, mitjançant els permisos de sortida.

3.4.2.3. Programa telemàtic de supervisió de sortides

Es porta a terme en determinats casos de risc alt, en aquells casos en què es vol fer un seguiment de les persones que surten de permís.

Es tracta d'un tipus de mesura que només es pot dur a terme si existeix una resolució judicial o administrativa, depenent del cas, que autoritzi el permís. El penat ha d'haver acceptat prèviament i de manera voluntària l'aplicació aquesta mesura de control.

A l'any 2009 es va iniciar el primer projecte pilot al Centre Penitenciari de Brians 2 (Barcelona) i aquest consistia en efectuar seguiments telemàtics de la persona que gaudia del permís mitjançant tecnologia GPS. Amb aquest sistema es podien establir zones d'accés temporal i zones d'exclusió.

3.4.2.4. Cercles de Suport i Responsabilitat

Els Cercles de Suport i Responsabilitat, en endavant Cercles, va començar l'any 1995 al Canadà com a iniciativa d'una organització religiosa local que, davant l'imminent alliberament definitiu d'un delinqüent sexual reincident, es va organitzar per ajudar-lo a superar el rebuig social i, alhora, per evitar que iniciés un nou procés de reincidència.

Es va crear un grup de persones a la comunitat on residia el delinqüent sexual amb la finalitat de donar-li suport, supervisar les seves activitats a la vida quotidiana i facilitar-li així la integració i preservar la seguretat de la comunitat.

L'èxit d'aquest moviment va provocar la confecció de diferents projectes basats en ell en països com **Estats Units, Regne Unit, Holanda i Bèlgica.**

En l'actualitat és un model d'intervenció que s'aplica a delinqüents sexuals que han finalitzat el tractament a la presó per tal de facilitar la seva reinserció i evitar la reincidència quan surten en semillibertat o llibertat definitiva.

Part de la informació que seguidament s'exposa, sobre les característiques d'aquest projecte, està extreta dels diferents informes d'avaluació del projecte CerclesCat que han estat publicats per part del CEJFE.

Aquest informes han estat coordinats per Nguyen, T. i Capdevila M. L'any 2018 es va publicar el primer informe i l'any 2019 el segon, i els dos porten per títol "Avaluació del projecte CerclesCat".

Funcionament d'un cercle

La intervenció es fa mitjançant un grup de voluntaris que, sota la supervisió d'un professional (**coordinador**), ofereixen suport a un delinqüent sexual (**membre central)** al mateix temps que fan control social de la seva adaptació a la vida en llibertat, amb la finalitat que es mantingui allunyat de situacions de risc de reincidència.

Es produeix un intercanvi d'informació entre els voluntaris i els serveis de tractament i penitenciaris mitjançant el coordinador. També existeix comunicació amb d'altres serveis comunitaris com la policia o serveis de salut mental.

Els grups de voluntaris i el penat es troben regularment per valorar els progressos i dificultats en la seva integració social.

Es planifiquen activitats en el seu medi i s'adopten acords que es duran a terme per facilitar aquest procés. Totes les activitats són supervisades pel coordinador.

El coordinador resol les incidències que es puguin produir i comparteix informació amb els professionals, recursos i autoritats encarregats del tractament i control del penat.

Cada cercle té una durada d'un any i mig.

Els membres dels cercles es comprometen sota els principis de suport i responsabilitat. Això implica que el membre central ha de ser clar a l'hora d'informar sobre tots els aspectes importants de la seva vida i que aquesta informació es comparteixi entre tots els membres del cercle.

Els voluntaris es comprometen a oferir al membre central suport emocional i material per atendre les seves necessitats en el procés d'integració social (habitatge, recerca de treball, temps lliure) i a compartir la informació amb els professionals de tractament i de justícia.

Principis dels Cercles

No més víctimes. Tots els participants en el Programa assumeixen un mateix compromís: la màxima prioritat és evitar que hi hagi noves víctimes.

No hi ha secrets. Ha d'existir un compromís comú de transparència: qualsevol informació rellevant per al procés d'integració del penat o per evitar el risc de

reincidència ha de ser compartida pels voluntaris, el coordinador i els responsables del tractament.

Acceptació i suport. El membre central és reconegut com una persona que vol formar part de la societat, amb responsabilitat i voluntat pel canvi. Els voluntaris i els professionals li ofereixen suport perquè aconsegueixi aquest propòsit.

Valoració de la conducta. Els fets delictius es consideren inacceptables. Els voluntaris i els professionals valoren els esforços del penat per aconseguir una reintegració efectiva i desaproven qualsevol conducta que suposi un risc per a la comunitat.

Responsabilitat vers el delicte i el procés de canvi. El membre central es fa responsable del mal causat amb el delicte i de la seva conducta durant el retorn a la vida en llibertat.

Efectivitat del Programa a nivell internacional

Elliot i Beech (2012) porten a terme una de les primeres valoracions sobre l'efectivitat de la implantació del programa Cercles al Canada. En aquest estudi s'observa un mitjana de reducció de la reincidència en delictes sexuals del 61% per un període mitjà de seguiment de 3,5 anys. Pel que fa a la reincidència violenta en general (sexual o no sexual), el programa obté una reducció del 50% amb un període de seguiment de 3,75 anys (mencionat per Garcia i Soler, 2013).

Fent una estimació de l'estalvi econòmic en despeses d'empresonament i pel funcionament del sistema penal que s'obté com a resultat de la reducció de la reincidència que implica aplicar el programa, Elliot i Beech (2012), calculen que per cada *lliura* invertida en el programa s'obtindria un benefici net del 18%. Duwe (2012) va fer aquest mateix càlcul amb una aplicació del programa a Minnesota (USA), i obté una reducció de costos del 82% (mencionat per Garcia i Soler, 2013).

Aquest estudis permetrien afirmar que la implantació del programa no només aconseguiria una reducció de la reincidència en general, sinó també una reducció dels costos de la justícia.

Implantació del programa Cercles a Catalunya

A Catalunya es pretén que el programa Cercles doni continuïtat a la intervenció feta a la presó en un context de semillibertat. Es tracta de potenciar l'efecte del tractament per tal de millorar les possibilitats d'èxit durant la transició de la presó a la vida en llibertat.

Aquest programa es va començar a implantar a Catalunya l'any 2012 com a prova pilot, formant part del projecte europeu Circles 4EU, que te com a objectiu expandir l'aplicació de Cercles a Europa sota estàndards de qualitat i supervisió, i s'ha establert una xarxa europea de supervisió i suport al seu desenvolupament.

El Programa va ser coordinat pel Regne Unit i Holanda atesa la seva experiència prèvia en l'aplicació de Cercles. La seva aplicació va ser possible gràcies a una subvenció atorgada per la Comissió Europea en el marc del programa Daphne III (programa que té com a finalitat protegir la infància, la joventut i les dones de qualsevol tipus de violència).

L'elecció de Catalunya en la primera fase de la implantació del programa de manera pilot (de 2 anys de durada), va ser possible per l'existència prèvia d'un programa de tractament consolidat, mitjançant una estructura professional que l'aplica, així com pel desenvolupament de protocols d'avaluació de risc i el model de medi obert.

El 9 d'abril de 2019 es va presentar al CEJFE el segon informe de resultats sobre la implantació del programa pilot de Cercles.

Des del 2013 fins al 2018 s'ha aplicat el programa a 20 interns que havien estat condemnats per la comissió d'un delicte contra la llibertat i/o indemnitat sexual. Aquests interns van començar a participar en el programa una vegada obtinguda la llibertat definitiva o en tercer grau de règim penitenciari.

Després d'un període mitjà de seguiment de 2,74 anys, es va comprovar que només havia reincidit, a nivell penitenciari 1 intern..

Tot i les conclusions extretes pels investigadors que porten a terme la implantació de Cercle a Catalunya, les quals són positives, es considera que el baix període de seguiment i el reduït número de la mostra no permeten treure actualment conclusions definitives.

3.5. Estudis sobre reincidència a nivell nacional i internacional

Tal com s'ha esmentat en el punt 2.1, existeixen diferents formes de mesurar la reincidència. Els tipus de reincidència que figuren no són comparables entre si, donat que es determinen per diferents factors que es donen en moments temporals diferents del *procés penal*.

Per exemple, per l'estudi de la reincidència policial, la principal font per mesurar-la són les detencions policials, la qual es dona en un moment temporal previ respecte a la font que mesura la reincidència penitenciària, que serien els ingressos penitenciaris.

Malgrat aquesta diferència, es considera necessari observar els estudis elaborats a nivell estatal i internacional sobre reincidència delictiva, per tal de poder confeccionar una comparativa amb els resultats que es desprenguin de la investigació que aquí es presenta.

A més, a l'estudi del marc teòric, no s'han trobat investigacions prèvies a nivell estatal on s'hagi mesurat la reincidència policial d'aquests tipus de delinqüents.

Una de les hipòtesis d'aquesta investigació, estarà relacionada amb la comparativa d'alguns estudis previs sobre reincidència penitenciària i els resultats obtinguts a l'estudiar la reincidència policial a Catalunya.

Els diferents estudis portats a terme, conclouen que els delinqüents sexuals tendeixen a reincidir menys que altres tipus de delinqüents, i quan ho fan és amb major freqüència delictes no sexuals.

En termes generals, els estudis acostumen a registrar la taxa de reincidència d'un grup de delinqüents sexuals a partir de la seva sortida de presó, durant un temps que acostuma a ser d'entre 4 i 20 anys.

El meta-anàlisis és una metodologia que permet valorar de forma conjunta els resultats d'un grup d'estudis. Segons Botella i Gambara, 2002 es defineix com la tasca de descriure de forma comprensiva, integrar i analitzar, amb procediments quantitatius, els resultats obtinguts en les investigacions científiques realitzades sobre un problema en concret (mencionat per Herrero, 2013).

Herrero, 2013, fa una exposició dels resultats de diferents meta-anàlisis realitzats en el camp de la reincidència sexual a nivell internacional, els quals es recullen a la següent taula.

Estudi	Gènere Mostra	Número Estudis	Número Interns (mostra)	Període Seguiment	Reincidència (%)		
					Sexual	Violenta	General
Hansonn i Bussiere (1998)	Masculina	61	23.393	5	13,4	12,2	36,3
Hanson i altres (2002)	Masculina	43	9.454	descon.	12,3-16,8	descon.	27,9-39,2
Hanson i Morton - B (2005)	Masculina	82	29.450	5	13,7	14,3	36,2
Hanson i Morton - B (2009)	Masculina	118	45.000	descon.	11	19,5	33,2
Helmus i altres (2013)	Masculina	46	13.782	10	9,2	13,5	34,9
Cortoni i altres (2010)	Femenina	10	2.490	6,5	1 a 3	4 a 8	19-24
Mc Cann i Lussiere (2008)	Joves	50	3.189	10	12	descon.	53

Taula / Gràfic 3. Resultats meta-anàlisis sobre reincidència sexual (Herrero, 2013).

En referència a l'estudi de Hanson i altres (2002) es van analitzar per separat les taxes de reincidència d'agressors que havien seguit tractament a presó d'aquells que no ho havien fet. El 16,8% fa referència a aquells que no van rebre tractament, i el 12,3% aquells que si que van rebre tractament.

D'aquesta comparativa a nivell internacional, es pot extreure que les taxes de reincidència sexual oscil·len entre l'11 i el 17% aproximadament i que la realització de programes de tractament específic als centres penitenciaris redueix aquest tipus de reincidència (Hanson i altres 2002, mencionat per Herrero, 2013).

La taxa de reincidència violenta oscil·laria entre el 12 i el 20% i la reincidència general (que inclouria les altres categories de reincidència) estaria entre el 28 i el 39%.

Aquestes dades farien referència als meta-anàlisis elaborats sobre estudis on la mostra eren homes adults.

Els estudis exclusius sobre dones demostren que aquestes tenen uns nivells de reincidència sensiblement inferior respecte als homes. Per contra, aquells estudis

sobre joves conclouen que aquest col·lectiu tendeix a reincidir en major mesura que el col·lectiu d'homes adults.

A **Catalunya**, Redondo i altres autors (2005) van confeccionar un estudi amb una mostra de 123 persones que havien estat excarcerades del Centre Penitenciari de Brians, després d'haver complert condemna, com a mínim, per la comissió d'un delicte sexual.

Després d'un període mig de seguiment de 3 anys i 8 mesos, es va detectar una reincidència global del 32.2%, una reincidència no sexual del 12,4% i una reincidència sexual del 19,8%.

Els subjectes que van reincidir en delictes sexuals van trigar una mitjana d'1,6 anys i el grau de violència dels nous delictes comesos va ser lleugerament inferior respecte al delicte que s'havia comés amb anterioritat (2,56 per 2,74 en una escala d'1 a 4).

També a Catalunya, Soler i Garcia (2008) van dur a terme un estudi amb una mostra amb 315 interns que havien sortit en llibertat definitiva o condicional de les presons catalanes entre l'any 1998 i el 2003. Aquestes persones havien estat condemnades per algun tipus d'il·lícit penal contra la llibertat i indemnitat sexual (excepte la corrupció de menors).

Aquest estudi avaluava la reincidència penitenciària i es va comprovar que el 19% (reincidència global) de la mostra tornava a presó per la comissió d'un nou il·lícit.

D'aquest percentatge, un 5,8% van cometre un nou delicte sexual (reincidència sexual); un 6,5% un delicte violent no sexual (reincidència violenta) i un 6,2% van cometre delictes sense violència ni de caràcter sexual (reincidència general).

L'estudi de Soler i Garcia (2008) és el que presenta més característiques en comú a la investigació sobre reincidència policial que seguidament s'exposa, motiu pel qual serà sobre un dels quals es realitzarà una comparativa entre els resultats obtinguts.

Els Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada (CEJFE) ha vingut realitzant investigacions periòdiques (anys 1993, 1997, 2008 i 2014) sobre el comportament de les persones excarcerades de centres penitenciaris de Catalunya. Es tracta d'estudis sobre reincidència en general, no tant específics sobre delinqüents sexuals com els portats a terme per Redondo i altres (2005) o Soler i Garcia (2008).

A la investigació sobre reincidència general realitzada per Capdevila i altres (2014) i presentada pel CEJFE s'afirma que als països on no existeixen programes d'intervenció i de tractament les taxes de reincidència són més elevades (mencionant a Latessa, Listwan i Koetzle, 2014).

En aquest darrer estudi de Capdevila i altres (2014) la taxa global de reincidència és del 30,2%, de tal manera que es redueix un 10,1% respecte a l'anterior estudi presentat pel CEJFE l'any 2008. Una de les nombroses hipòtesis en que es fonamenta aquest descens es la instauració dels programes de tractament a les presons de Catalunya.

En referència a les taxes específiques de reincidència, s'indica que la reincidència en delictes sexuals és del 19,5%, molt inferior a la taxa general del 30,2% o a la dels delictes contra la propietat, que arriba a ser del 43,8%.

El temps mitjà de risc pels reincidents penitenciaris per delictes sexuals va ser de 433,1 dies. La única tipologia delictiva que tenia un temps mitjà de risc superior va ser la dels delictes contra la salut pública (448, 5 dies).

El 2017 el CEJFE va presentar una interessant investigació sobre reincidència en les excarceracions d'alt risc portades a terme entre els anys 2010 i 2013.

Es va fer el seguiment a un total de 365 interns excarcerats amb un alt risc de reincidència. D'aquests 34 interns havien comès delictes de caràcter sexual.

El total de la mostra d'aquests 365 interns va tenir una reincidència del 35,0%, superior al 30,2% de la reincidència general mostrada a l'estudi de Capdevila i altres (2014). La taxa de reincidència sexual va ser només del 3,3%.

En aquest cas el temps mitjà de risc d'aquest tipus de reincidents va ser de 339,5 dies, sensiblement inferior als 433,1 dies que tenien la resta de població penitenciària.

L'últim estudi observat a nivell català fa referència a la reincidència en la justícia de menors. El CEJFE va presentar l'any 2017 un estudi realitzat per Blanch, Capdevila i altres en les que s'estudiava la reincidència dels menors d'edat penal.

La mostra d'aquest estudi és de 4753 persones, i està formada per tots els menors o joves que van finalitzar una causa penal en la justícia juvenil a Catalunya l'any 2010. El període de seguiment va finalitzar el 31 de desembre del 2013, amb una mitjana de 3,5 anys (seguiment mínim de tres anys i màxim de quatre).

La taxa de reincidència general va resultar del 30,8%. El temps mitjà de risc va ser de 303,97 dies. En el 68,2% dels casos la reincidència es produeix durant el primer any de la finalització del programa o mesura de caràcter penal.

Aquest estudi, però, no ofereix dades específiques sobre reincidència en la comissió de delictes

A nivell estatal, Valencia, O.L. i altres (2008) van fer un estudi sobre una mostra de 43 agressors sexuals al centre penitenciari de Navalcarnero a Madrid. En aquest estudi s'analitzen algunes variables que també s'ha tingut en compte en aquesta investigació, com seria la incidència de la realització d'un programa individualitzat de tractament durant l'estada penitenciària.

4. La investigació

4.1. Reincidència policial.

Al punt 2.1. s'ha comentat que l'indicador que s'acostuma a tenir com a referència per tal de determinar la reincidència policial és la **detenció**, en concret la segona o posterior detenció policial d'una mateixa persona per la comissió d'un fet delictiu en concret.

Amb les reformes que han afectat a la Llei d'Enjudiciament Criminal (LECrim), i que han suposat la creació dels procediments per a l'enjudiciament ràpid de determinats delictes i l'enjudiciament ràpid per a delictes lleus, existeixen d'altres figures delictives, que no tenen el rol de detingut, i mitjançant les quals també s'atribueix, a nivell policial, l'autoria d'un fets constitutius de delicte.

Aquestes figures delictives són:

-Investigat/da per judici ràpid, que seria el rol que es dona a una persona quan es considera responsable d'un fet delictiu i el procediment policial s'instrueix per Judici Ràpid per Delicte Sense Detingut (JRSD).

- Denunciat/da, rol que es dona a una persona quan es considera responsable d'un fet delictiu i el procediment policial s'instrueix pel procediment ordinari.

Per aquesta raó, i per tal de tenir una taxa de reincidència policial més aproximada a la real, a efectes d'aquesta investigació, s'ha considerat com a **reincident policial**:

"Persona que hagi tingut el rol de detingut/da, denunciat/da o investigat/da per judici ràpid en procediments policials que han estat instruïts per la presumpta comissió d'un il·lícit penal amb posterioritat a la seva excarceració definitiva"

A l'hora de determinar la reincidència policial en aquesta investigació, es confeccionarà una combinació entre les dades contingudes al SIPC i al NIP, de tal manera que es podrà establir la reincidència tractant els procediments policials coneguts de la persona excarcerada des de que va obtenir la seva llibertat definitiva.

En similitud a la majoria d'estudis, en aquesta investigació s'estudiaran quatre categories de reincidència policials: **sexual, violenta, general** i **global**.

També es farà una breu menció a aquells supòsits en que malgrat no detectar-se cap supòsit de reincidència delictiva, s'ha comprovat que la persona excarcerada va ser denunciada per la comissió d'una infracció administrativa.

4.2 Fonts d'informació

La UEP de la PG-ME i l'AIS de la SMPRAV formen un servei pioner, a nivell europeu, atès que és l'únic servei existent on una unitat policial i un servei que pertany a una administració penitenciària comparteixen les mateixes dependències i tenen accés a informació de manera conjunta.

Els acords establerts entre el Departament d'Interior (DINT) i l'antiga DGSP de la Generalitat de Catalunya ha permès que els efectius destinats a la UEP tinguin un terminal informàtic propi amb accés al SIPC.

Les fonts d'informació utilitzades per a la realització de la investigació són de caràcter oficial, ja que es basen en dos aplicacions informàtiques que contenen dades propietat del Director General de la Policia (DGP), en el cas del NIP i del Secretari de Mesures Penals, Reinserció i Atenció a la Víctima, en el cas del SIPC.

Alguns dels estudis portats a terme sobre reincidència penitenciària inclouen també l'estudi de les sentències condemnatòries, contingudes només als expedients dels interns (no informatitzats), però donat el temps disponible per efectuar aquesta investigació aquesta font d'informació s'ha desestimat.

4.2.1. El Sistema d'Informació Penitenciari Català (SIPC)

En el SIPC es contenen dades referents a les persones que estan o han estat ingressades a un centre penitenciari de Catalunya.

Aquesta aplicació es nodreix de les dades que són introduïdes per part del col·lectiu de funcionaris i personal laboral depenent de la SMPRAV, com podrien ser els funcionaris de règim interior, juristes, psicòlegs, treballadors socials, assistents socials i/o els membres que composen la direcció dels centres.

Algunes de les dades que conté aquesta aplicació són: filiació complerta de l'intern/a; ressenya fotogràfica i dactiloscòpia; estat civil ; nivell d'estudis; expedient processal ; historial d'expedients disciplinaris; activitats portades a terme a l'interior del centre; historial sobre permisos/sortides o la realització dels programes individualitzats de tractament i el seu resultat.

4.2.2. El Nucli d'Informació Policial (NIP)

Les dades contingudes en aquesta aplicació policial són propietat del DGP. Es tracta de l'aplicació mitjançant la qual la PG-ME i les policies locals de Catalunya instrueixen els atestats policials per la presumpte comissió d'un il·lícit penal i on també s'informatitzen les denúncies efectuades per la comissió d'una infracció de caràcter administratiu.

Des de la creació del NIP, els diferents convenis d'adhesió signats entre el DINT i els respectius ajuntaments de Catalunya ha permès que, en l'actualitat, un total de 205 cossos de policia local (dels 212 existents) utilitzin també aquesta eina amb les mateixes finalitats que la PG-ME.

El fet que la formació rebuda al Curs de Formació Bàsica per a Policies (CFBP) a l'Institut de Seguretat Pública (ISPC) sigui homogènia a tots els cossos policials de Catalunya, fa que el criteri d'instrucció de diligències policials per il·lícits penals sigui el més homogènia possible.

L'instructor dels procediments policials (o atestats) és la persona responsable de l'assignació d'un **rol** a cadascuna de les persones implicades en cada fet delictiu.

Per tal de conèixer la reincidència policial de les persones excarcerades s'ha tingut en compte aquells procediments on les persones excarcerades s'han vist implicades en la presumpte comissió d'un il·lícit penal i l'instructor de les diligències els hi ha assignat un rol de detingut/da, denunciat/da o imputat/da per judici ràpid

4.3 Objectius de la investigació

1. Avaluar les taxes de reincidència policial global d'una mostra de 260 interns excarcerats després de complir una condemna per un delicte contra la llibertat i/o indemnitat sexual (excepte els relacionats amb la prostitució).

2. Avaluar les diferents categories de reincidència policial: de caràcter sexual, violenta i general de la població estudiada i valorar l'efecte que ha produït la realització prèvia d'un programa individualitzat de tractament.

3. Valorar la incidència de les variables *Nivell d'Estudis* i *Estat Civil* en les diferents categories de reincidència policial

4. Confeccionar una comparativa amb diferents estudis sobre reincidència penitenciària a nivell català i estatal.

4.4. Hipòtesis

1. Les taxes de reincidència policial, en totes les seves categories, han de ser superiors a les taxes de reincidència penitenciària estudiades a nivell nacional.

2. La variable d'haver estat sotmès a un programa individualitzat de tractament durant l'estada a presó, ha de reduir la taxa de reincidència policial en totes les seves categories.

3. Les variables de "Nivell d'estudis" i "Estat civil" tenen incidència en les taxes sobre reincidència de caràcter sexual. Es considera que les persones amb un nivell d'estudis superiors i les que estan casades han de tenir un percentatge de reincidència inferior a la resta.

La hipòtesis número 1 es considera la més interessant a nivell científic, donat que és el primer cop que a Espanya es realitzarà una comparativa entre la reincidència policial i penitenciària en delinqüents sexuals.

Les variables objectes d'estudi en les comparatives de reincidència podrien ser molt variades. A la hipòtesis número 2, es considera que la variable d'haver estat sotmès a un programa individualitzar de tractament es de gran importància, donat que es tracta d'un instrument sobre els quals les administracions penitenciàries poden incidir en major o menor mesura, i sobre els quals els estudis realitzats amb anterioritat estan demostrant la seva eficàcia.

Les variables escollides a la hipòtesis número 3 han estat triades, fonamentalment, per la facilitat amb la que han pogut ser aconseguides de la consulta al SIPC.

4. 5.Procediment

4. 5.1. Recollida d'informació i tractament de les dades

Mitjançant el SIPC, es va obtenir la identitat de la totalitat de persones que van sortir en llibertat definitiva dels centres penitenciaris de Catalunya, entre l'1 de gener del 2008 i el 31 de desembre del 2013, després d'haver complert una condemna per la comissió, com a mínim, d'un delicte contra la llibertat i/o indemnitat sexual (excepte els relatius a la prostitució).

D'aquesta explotació, va resultar un llistat nominal de **260 persones**, de les quals 258 eren homes i només 2 eren dones.

Amb aquest llistat es va crear una base de dades *ad hoc* i es van introduir, manualment, les següents variables de cada persona (contingudes al SIPC):

- **Edat.** Aquesta variable ha hagut de ser tractada, ja que el SIPC facilita l'edat de la persona en el moment que es fa la consulta informàtica. Per conèixer l'edat en el moment de l'excarceració, s'havia de restar de l'edat facilitada pel SIPC el temps que la persona portava en llibertat definitiva.
- **Nivell d'estudis**
- **Estat civil**
- **Data d'excarceració**
- **Versatilitat delictiva** . Fa referència a la comissió d'altres tipus de delicte, a més dels de caràcter sexual

- **Nacionalitat**.
- Elaboració del **Programa Individualitzat de Tractament** per delinqüents sexuals (SAC) i el seu **resultat**.
- **Temps de seguiment.** Temps durant el qual s'ha observat si la persona excarcerada ha comés presumptament algun tipus de fet delictiu.

El llistat nominal de persones excarcerades va ser contrastat, de manera automatitzada, amb el NIP, i es va generar un arxiu que conté la totalitat de procediments policials en els quals estaven implicades aquestes persones.

La data de l'execució d'aquesta explotació es va efectuar el 2 de gener de 2019, de tal manera que es va poder conèixer tots els procediments policials en el que les persones excarcerades estaven relacionades al llarg de la seva vida i fins el 31 de desembre de 2018. L'arxiu resultant contenia un total de **10.319 procediments.**

Aquest arxiu va ser tractat per tal de seleccionar els procediments posteriors a la data d'excarceració de cada persona. D'aquests procediments, havien de ser seleccionats només aquells en els quals la persona tingués el rol de *detingut/da, denunciat/da* o *imputat/da per un judici ràpid.*

En aquells procediments policials on la persona excarcerada tingués d'altres rols, com per exemple *identificat*, es va accedir al contingut de cadascuna de les diligències per comprovar si l'instructor d'aquestes tenia algun tipus d'indici que pogués determinar l'autoria dels fets.

Una vegada feta aquesta selecció, es va afegir a la base de dades creada *ad hoc* les següents variables:

- **Reincidència**.
- **Categoria de reincidència**.
- **Data comissió nou fet.**
- **Temps de risc**. Temps transcorregut entre la sortida en llibertat i la comissió del nou fet delictiu.

La investigació segueix fonamentalment un mètode quantitatiu i el temps aproximat que es va trigar en la confecció de la base de dades va ser d'unes 100 hores.

Tal com s'ha comentat anteriorment, per raó de temps es va desestimar la possibilitat d'haver tingut en compte algun altre tipus de variable relacionada amb els factors estàtics de risc.

A l'apartat següent es dona a conèixer una definició d'aquestes variables i com s'han generat.

4.5.2 Variables estudiades

Variable	Definició	Categories	Forma d'obtenció
Edat	Edat de la persona excarcerada en el moment d'obtenir la llibertat definitiva		Generada a partir de l'any de naixement i l'any de sortida en llibertat
Nacionalitat	Nacionalitat de la persona en el moment de sortir en llibertat definitiva		Consulta fitxa bàsica al SIPC
Estat Civil	Estat civil de la persona en el moment de sortir en llibertat definitiva	Solter/a ; casat/da ; vidu/a o divorciat/da ; desconegut	Consulta fitxa bàsica al SIPC
Nivell d'estudis	Nivell d'estudis de la persona en el moment de sortir en llibertat definitiva	Sense estudis; primaris; secundaris; universitaris	Consulta fitxa bàsica al SIPC
Participació en el Programa SAC (Control de l'Agressió Sexual)	Realització o no del Programa Individualitzat de Tractament per delinqüents sexuals	Si; No; Abandonament programa	Consulta apartat tractament al SIPC
Reincidència general	Denunciat/da, detingut/da o imputat/da JR a nivell policial per la seva presumpta autoria en la comissió d'un delicte (excepte els de caràcter sexual i de caràcter violent) després de la seva sortida en llibertat definitiva	SI; No	Tractament dels procediment policials del NIP posteriors a la seva data d'excarceració definitiva
Reincidència violenta	Denunciat/da, detingut/da o imputat/da JR a nivell policial per la seva presumpta autoria en la comissió d'un delicte de caràcter violent després de la seva sortida en llibertat definitiva	SI; No	Tractament dels procediment policials del NIP posteriors a la seva data d'excarceració definitiva

Taula / Gràfic 4 (I). Descripció de les variables estudiades. Fabricació pròpia

Variable	Definició	Categories	Forma d'obtenció
Reincidència sexual	Denunciat/da, detingut/da o imputat/da JR a nivell policial per la seva presumpta autoria en la comissió d'un delicte de caràcter sexual després de la seva sortida en llibertat definitiva	SI; No	Tractament dels procediment policials del NIP posteriors a la seva data d'excarceració definitiva
Reincidència total	Denunciat/da, detingut/da o imputat/da JR a nivell policial per la seva presumpta autoria en la comissió de qualsevol tipus de delicte després de la seva sortida en llibertat definitiva	SI; No	Tractament dels procediment policials del NIP posteriors a la seva data d'excarceració definitiva
Reincidència administrativa	Denunciat/da per la comissió d'una infracció administrativa després de la seva sortida en llibertat definitiva	Si; No	Tractament dels procediment policials del NIP posteriors a la seva data d'excarceració definitiva
Temps seguiment	Temps efectiu des de que la persona es excarcerada fins al 31.12.2018		Generada a partir de la data de sortida en llibertat definitiva i fins el 31.12.2018
Temps de risc	Temps efectiu entre que la persona es excarcerada i es te coneixement de la seva presumpta comissió d'un fet delictiu a nivell policial		Generada a partir de la data de sortida i la data de la presumpta comissió del fet, obtinguda mitjançant el NIP

Taula / Gràfic 4 (II). Descripció de les variables estudiades. Fabricació pròpia

4.5.3. Mostra. Característiques sociodemogràfiques

Seguidament es relacionen una sèrie de variables que fan referència a característiques generals de la totalitat de la mostra estudiada.

4.5.3.1 Sexe

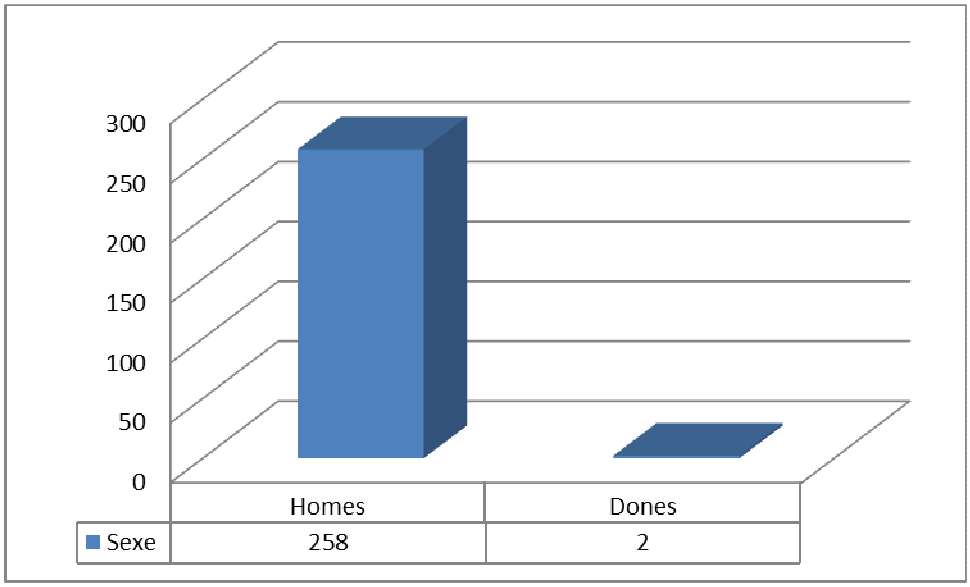

Taula / Gràfic 5 . Sexe mostra estudiada. Font : SIPC

4.5.3.2 Nacionalitat

De les 260 persones excarcerades, 160 eren de procedència nacional i 100 estrangers.

Aquestes persones pertanyien a 34 nacionalitats diferents. Les dues taules següents mostren la proporció entre persones nacionals i estrangeres i la distribució de la mostra segons la seva nacionalitat.

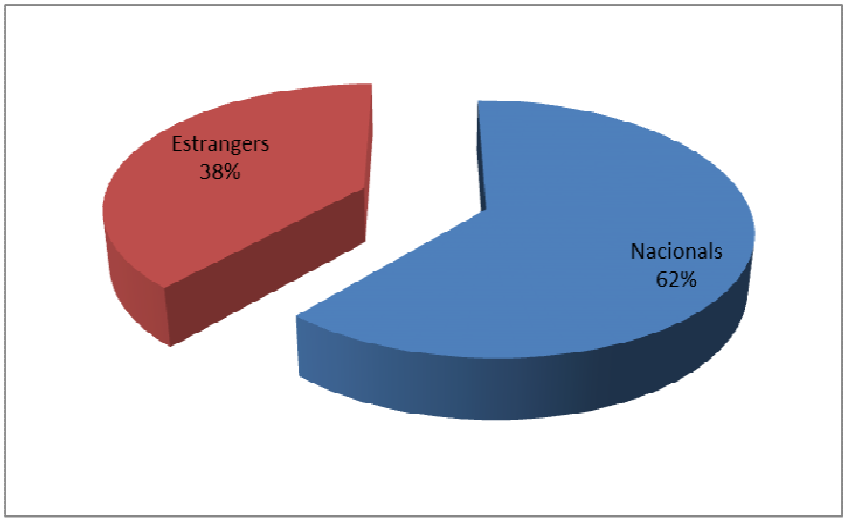

Taula / Gràfic 6 . Distribució procedència de la mostra (nacional-estrangera). Font: SIPC

Nacionalitat	Persones
Alemanya	2
Algèria	1
Bangladesh	1
Bèlgica	1
Bolívia	1
Brasil	1
Camerun	1
Colòmbia	3
Egipte	1
Equador	12
Espanya	**160**
EEUU	1
Ghana	1
Hondures	1
Iraq	1
Itàlia	1
Iugoslàvia	1
Marroc	35
Mauritània	2
Nigèria	2
Països Baixos	1
Pakistan	7
Perú	2
Polònia	1
Portugal	3
R. Dominicana	1
Romania	4
Rússia	1
Santa Lucia	1
Senegal	1
Sierra Leona	1
Ucraïna	1
Uruguai	1
Xina	1

Taula / Gràfic 7 . Distribució mostra segons la seva nacionalitat.

Font: SIPC

4.5.3.3 Estat civil

La variable de l'estat civil és la que constava al SIPC en el moment que la persona va ser excarcerada, motiu pel qual es desconeix si, una vegada transcorregut el Temps de Risc, l'estat civil de la persona ha tingut alguna variació. Aquesta variable està relacionada amb una de les hipòtesis de la investigació.

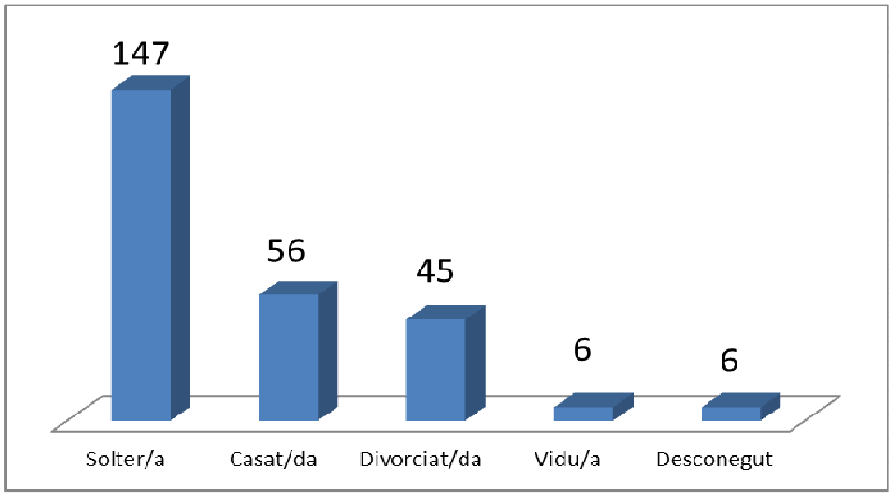

Taula / Gràfic 8 . Distribució mostra segons estat civil en el moment de l'excarceració. Font : SIPC

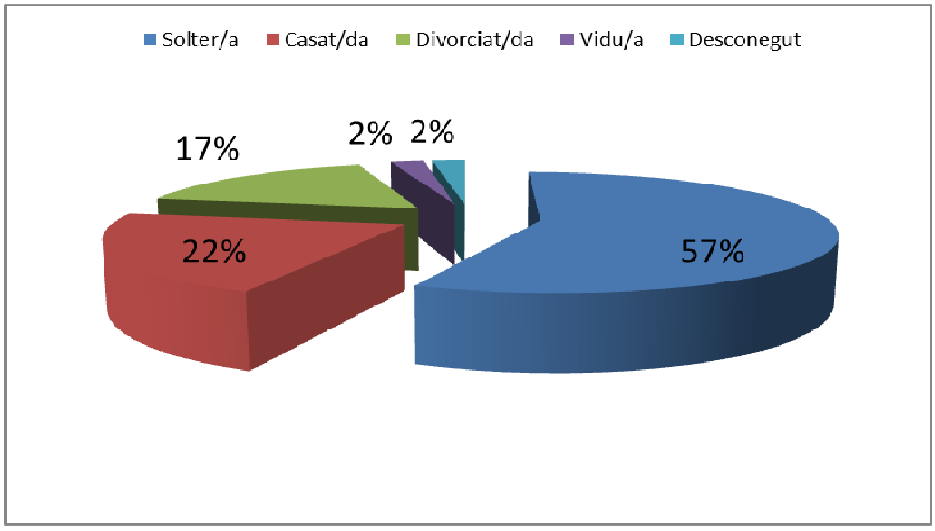

Taula / Gràfic 9 . % mostra segons estat civil en el moment de l'excarceració. Font: SIPC

4.5.3.4 Nivell d'estudis

Es tracta d'una altra variable relacionada amb una de les hipòtesis de la investigació, donat que es considera que les persones amb estudis secundaris o superiors haurien de reincidir menys que les persones que no tenen estudis o aquests són de caràcter bàsic.

Una de les principals activitats que efectuen les persones internes als centres penitenciaris és cursar diferents tipus d'estudi, ja sigui de caràcter bàsic o el que a nivell penitenciari es denomina com a *instrumental* o fins i tot estudis a nivell universitari.

El nivell d'estudis que seguidament s'indica és el que ha assolit la persona excarcerada fins el moment de la seva excarceració (independentment si aquests s'han cursat dins o fora dels centre penitenciaris).

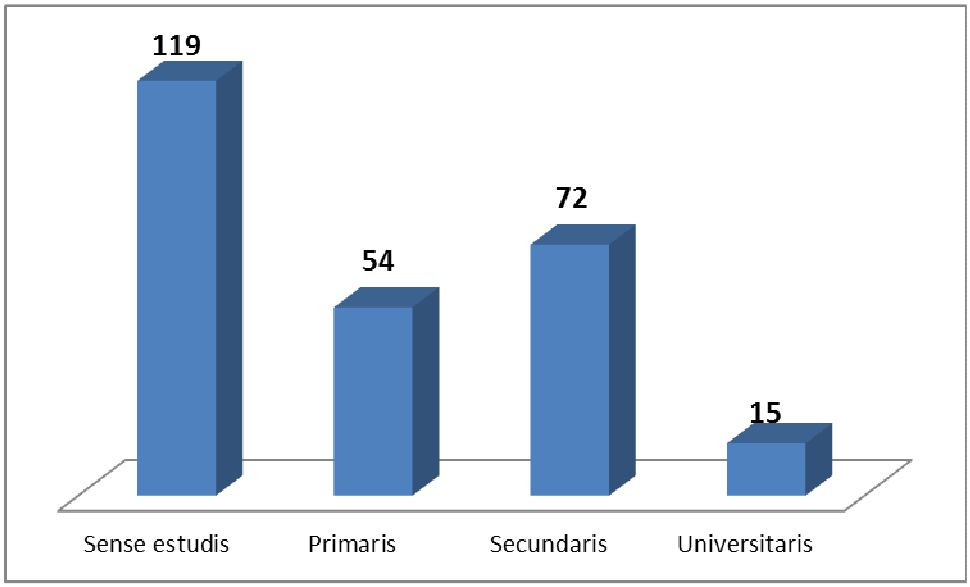

Taula / Gràfic 10 . Distribució mostra segons el nivell d'estudis en el moment de l'excarceració. Font: SIPC

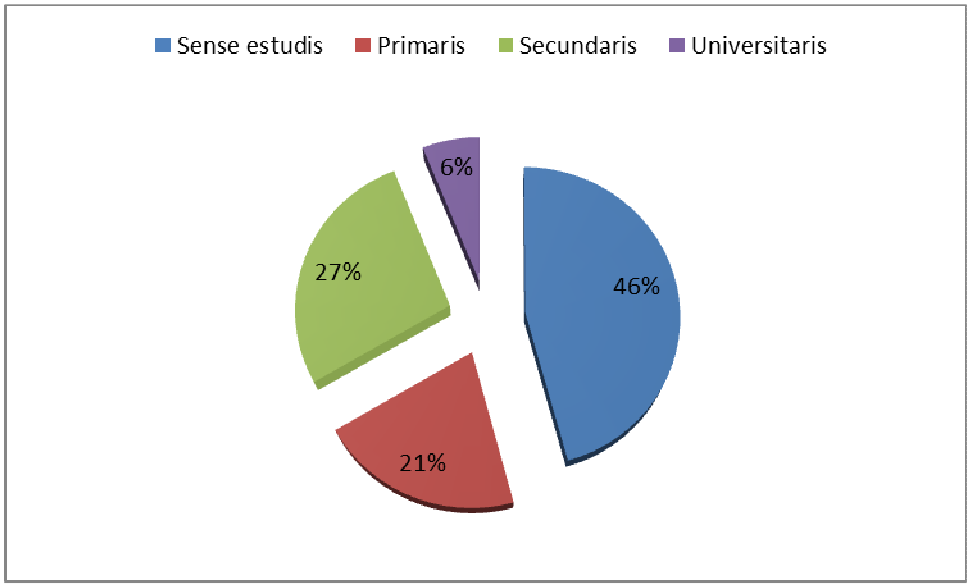

Taula / Gràfic 11 . % mostra segons el nivell d'estudis en el moment de l'excarceració. Font: SIPC

4.5.3.5 Edat

La mitjana d'edat de les persones excarcerades en el moment de sortir en llibertat definitiva és de **44,25 anys.**

En el següent gràfic s'ha fet una classificació de l'edat de les persones en sis grups d'edat, seguint la següent distribució:

Grup 1. De 18 a 30 anys **Grup 2**: De 30 a 40 anys **Grup 3**: De 40 a 50 anys

Grup 4: De 50 a 60 anys **Grup 5**: De 60 a 70 anys **Grup 6**: De 70 a 79 anys

La persona amb menys edat de la mostra tenia 18 anys i la més gran 79 anys.

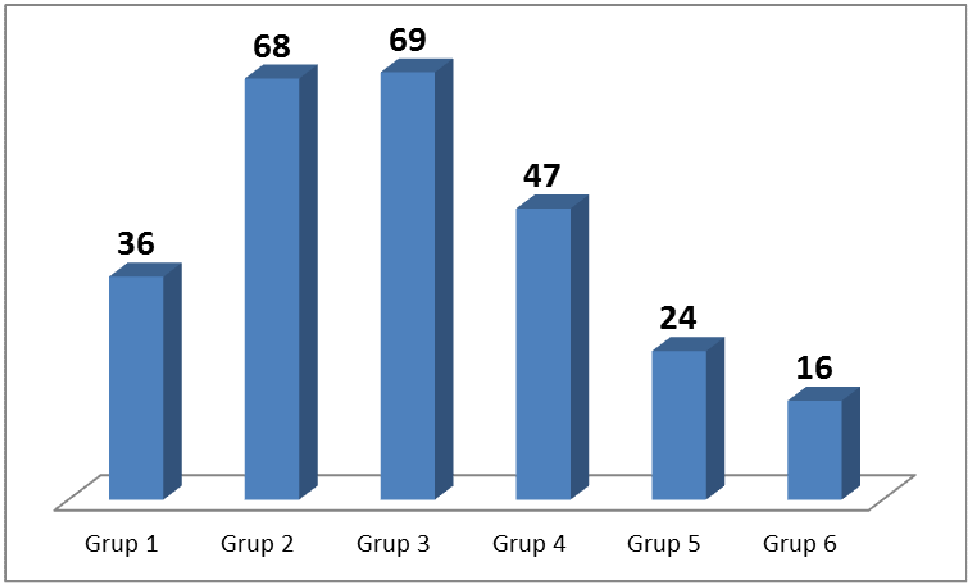

Taula / Gràfic 12 . Distribució de la mostra per grups d'edat en el moment de l'excarceració. Font: SIPC

4.6. Resultats

El període mitjà de seguiment de la mostra ha estat de 6 anys i 11 mesos, sent el període mínim de seguiment de 5 anys i el màxim de 10.

L'exposició de resultats recull, principalment, la incidència de les variables que estan relacionades amb la formulació de les diferents hipòtesis. A més, també s'ha cregut convenient tractar d'altres variables interessants, com per exemple el **Temps de Risc**, el qual pot ser comparat amb l'estudi que Soler i Garcia (2008) van elaborar sobre la reincidència penitenciària a Catalunya.

4.6.1 Categories de reincidència

Els resultats globals sobre les categories de reincidència obtingudes, sense tenir en compte cap altre tipus de variable, han estat els següents:

Categoria de reincidència	Freqüència	Percentatge
Global	83	31,92%
General	36	13,84%
Violenta	36	13,84%
Sexual	**11**	**4,23%**
Infraccions administratives	9	3,46%
No reincidència	168	64,62%
Total	260	100%

Taula / Gràfic 13 . Taxes de reincidència policial distribuït per categories Font: Elaboració pròpia

La categoria de reincidència Global estaria formada per les categories de reincidència general, violenta i sexual. Aquesta serà la única taula on es reflectiran el número d'interns que han comés només una infracció administrativa després de sortir en llibertat.

Si obviem les dades que fan referència a les infraccions administratives, el percentatge de no reincidència seria del **68,08%.**

4.6.2. Incidència de la variable realització del programa SAC.

Tal com consta en el marc teòric, l'acompliment d'un programa individualitzat de tractament és voluntari. L'intern/a, per tal de sotmetre's a aquest tipus de tractament, a més de mostrar una empatia amb la víctima, ha de mostrar una predisposició per modificar aquells factors dinàmics sobre els quals els professionals penitenciaris poden incidir

La següent taula mostra el número de persones de la mostra que es van sotmetre com a mínim a una part del programa de tractament de Control de l'Agressió Sexual (SAC), així com aquells supòsits que l'intern/a va ser expulsat o va abandonar de manera voluntària la seva realització una vegada el programa ja havia començat.

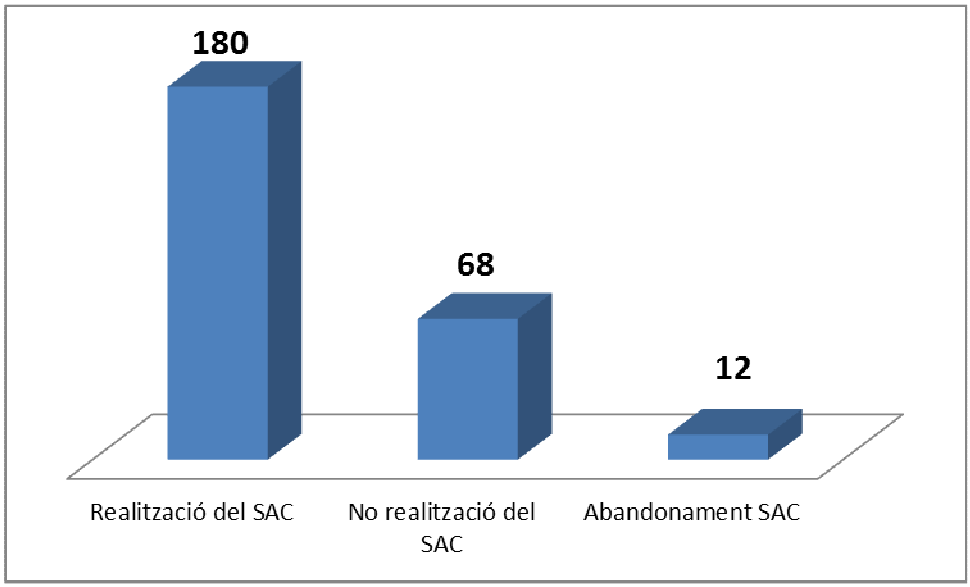

Taula / Gràfic 14 . Distribució del número d'interns/es que ha realitzat el SAC. Font: Elaboració pròpia

A les següents taules es pot observar la incidència que la realització del SAC ha tingut en les diferents categories de reincidència policial estudiades.

	Realització del SAC		NO realització del SAC	
Categoria reincidència	Núm. Interns	%	Núm. Interns	%
Global	54	30%	26	38,23%
General	25	13,89%	10	14,70%
Violenta	22	12,22%	12	17,64%
Sexual	7	3,89%	4	5,88%
No reincidència	126	70%	42	61,77%
Total	180	100%	68	100%

Taula / Gràfic 15 . Comparativa nivells de reincidència tenint en compte la variable de realització del SAC. Font: Elaboració pròpia

A la següent taula s'indica la variació o reducció de la reincidència policial que la participació en alguna fase del SAC ha provocat.

Categoria reincidència	SAC **NO**	SAC **SI**	% Variació
Global	38,23%	30%	**-21,52**
General	14,70%	13,89%	**-5,51**
Violenta	17,64%	12,22%	**-30,72**
Sexual	**5,88%**	**3,89%**	**-33,84**
No reincidència	61,77%	70%	**+13,32**
Total	100%	100%	

Taula / Gràfic 16 . Variació nivells de reincidència tenint en compte la variable de realització del SAC. Font: Elaboració pròpia

De l'observació de les dues taules anteriors, es confirma la hipòtesis número 2, en la que s'afirmava que la realització d'un programa individualitzat de tractament durant l'internament penitenciari faria reduir la reincidència policial en totes les seves categories.

En aquest cas, a més a més, es pot apreciar que la categoria de reincidència que te una major variació és la de **caràcter sexual**, reduint-se un **33,84%**, fet que reafirma l'èxit dels programes de tractament que ja havien advertit els anteriors estudis sobre reincidència.

Pel que respecte als **12** interns que no van finalitzar el SAC, s'ha observat que 9 d'ells no van reincidir, 1 va reincidir a nivell general i 2 van reincidir a nivell violent.

A l'aprofundir en els motius de l'abandonament o no realització del programa de tractament en la seva totalitat, es comprova que en 5 casos l'intern va ser expulsat; en 6 supòsits l'intern es va donar de baixa de manera voluntària i en 1 cas es va produir un canvi de centre penitenciari, motiu pel qual el programa es va interrompre i no es va seguir.

Malgrat això, la mostra d'aquest 12 interns és molt reduïda, per la qual cosa no es poden extreure conclusions significatives.

4.6.3. Incidència de la variable Nivell d'Estudis.

La variable *nivell d'estudis* està relacionada amb la hipòtesi número 3, ja que es considera que a mesura que els estudis són més qualificats les possibilitats de reincidir s'haurien de reduir.

A la següent taula s'efectuen les comparatives per contrastar aquesta hipòtesi:

	SENSE ESTUDIS		PRIMARIS		SECUNDARIS		UNIVERSITARIS	
Categoria reincidència	Interns	%	Interns	%	Interns	%	Interns	%
Global	39	32,77%	17	31,48%	23	31,94%	4	26,66%
General	14	11,76%	8	14,81%	12	16,67%	2	13,33%
Violenta	17	14,29%	7	12,96%	10	13,88%	2	13,33%
Sexual	8	6,72%	2	3,70%	1	1,30%	0	0%
Sense reincidència	80	67,23%	35	68,52%	49	68,06%	11	73,33%
Total	119	100%	54	100%	72	100%	15	100%

Taula / Gràfic 17 . Variació nivells de reincidència tenint en compte la variable *Nivell d'Estudis* . Font: Elaboració pròpia

De l'observació de la taula, es pot concloure que la única categoria de reincidència que presenta una tendència clara relacionada amb el *nivell d'estudis* és la de caràcter sexual. Aquesta va decreixent a mesura que incrementa el nivell d'estudis, fins al punt de desaparèixer, donat que cap dels 15 interns que tenien un nivell d'estudis universitaris va acabar reincidint a nivell sexual.

Els percentatges de reincidència global són molt similars en els tres primers nivells, i on s'aprecia una reducció significativa és en els interns que tenen un nivell d'estudis universitaris.

4.6.4. Incidència de la variable Estat Civil.

Es tracta de l'altre variable relacionada amb la hipòtesis número 3, la qual considera que el fet d'estar casat te una incidència directa sobre la taxa de reincidència. Es considera que les persones que estan casades haurien de presentar un nivell de reincidència inferior respecte a la resta.

A la següent taula s'observen les diferents taxes de reincidència en funció de l'estat civil de la persona en el moment de la seva excarceració. En 6 casos no es te informació de l'estat civil de l'intern, motiu pel qual no es recull a la taula.

	SOLTERS		VIDUS		DIVORCIATS/ SEP		CASATS	
Categoria reincidència	Interns	%	Interns	%	Interns	%	Interns	%
Global	45	30,61%	0	0,00%	19	42,22%	18	28,58%
General	19	12,93%	0	0,00%	8	17,78%	8	14,29%
Violenta	19	12,93%	0	0,00%	9	20,00%	8	14,29%
Sexual	7	4,76%	0	0,00%	2	4,44%	2	4%
Sense reincidència	102	69,39%	6	100,00%	26	57,78%	38	71,42%
Total	147	100%	6	100%	45	100%	56	100%

Taula / Gràfic 18 . Variació nivells de reincidència tenint en compte la variable *Estat Civil* . Font: Elaboració pròpia

Com es pot observar, les persones casades presenten una taxa de reincidència global més baixa que aquelles que estan solteres o separades (el número de persones vídues és molt baix, de tal manera que no permet treure conclusions).

És especialment significativa la diferència amb el col·lectiu de persones separades i/o divorciades, on es dona la taxa de reincidència més alta de tota la investigació, donat que s'arriba a detectar una **reincidència global del 42,22%**.

4.6.5. Anàlisis de la variable Temps de Risc.

Una de les variables que poden diferir entre les diferents maneres de mesurar la reincidència és el temps de risc, que seria el període de temps que passa entre que l'intern aconsegueix la llibertat i es torna a donar l'indicador o supòsit de fet que mesura la reincidència. Si s'estudia la reincidència penitenciari es tractaria del nou ingrés penitenciari i en el cas de la present investigació seria la detenció o imputació policial de la presumpta comissió d'un fet delictiu.

El fet que la detenció policial acostumi a ser un pas previ a l'ingrés penitenciari, ha de determinar que el temps de risc en la reincidència policial sigui sensiblement inferior al de la reincidència penitenciària.

A la següent gràfica es detalla el temps de risc, en mesos, de les categories de reincidència estudiades.

Categoria reincidència	Núm. interns reincidents	Temps de risc
Global	83	28
Violenta	36	26
General	36	27
Sexual	11	41
Administrativa	9	31

Taula / Gràfic 19 . Mitjana de temps de risc segons les categories de reincidència. Font: Elaboració pròpia

És significatiu comprovar que la categoria sexual és clarament la categoria on el Temps de Risc és bastant superior a la resta, entre 13 i 15 mesos més que la resta de categories que fan referència a fets delictius.

Les categories violenta i general són pràcticament idèntiques, ja que el número d'interns és el mateix (36) i el Temps de Risc només difereix un mes entre ambdues.

Fins i tot la categoria residual d'infraccions de caràcter administratiu presenta un temps de risc que s'aproxima bastant a les categories violenta, general i global.

El fet que la categoria sexual presenti un temps de risc mitjà de 41 mesos (aproximadament 3,5 anys), sensiblement superior a la resta de categories, es pot considerar un indicador més relacionat amb l'èxit que els programes individualitzats de tractament estan tenint.

A la taula/gràfica següent s'ha realitzat una diferenciació del temps de risc per grups d'1 any, de les categories de reincidència policial de caràcter general, violenta i sexual.

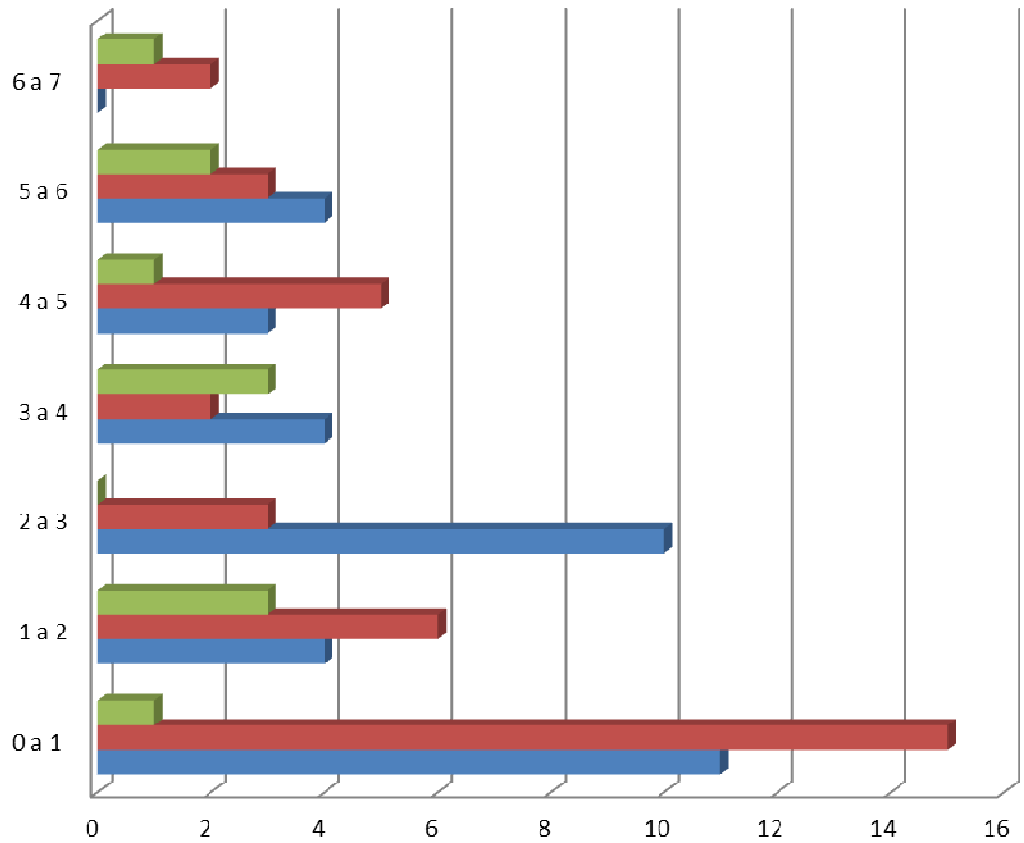

	0 a 1	1 a 2	2 a 3	3 a 4	4 a 5	5 a 6	6 a 7
Sexual	1	3	0	3	1	2	1
Violenta	15	6	3	2	5	3	2
General	11	4	10	4	3	4	0

Taula / Gràfic 20 . Casos de reincidència segons el temps de risc (estructurat en grups d'1 any). Font: Elaboració pròpia

El temps mínim de risc ha estat d'un mes i el temps màxim ha estat de 83 mesos (gairebé 7 anys).

Com es pot comprovar, a mesura que passa el temps, la tendència general és que les possibilitats de reincidir es redueixen.

El període que presenta un major número de casos de reincidència és el primer any en llibertat de la persona excarcerada. Durant els dos primers anys posteriors a la sortida en llibertat definitiva es produeix el 36% del casos de reincidència de categoria sexual; el 58% dels casos de categoria violenta i el 42% dels casos de categoria general.

A partir del 3er any, es redueix significativament les possibilitat de reincidir.

4.7. Comparativa amb d'altres estudis sobre reincidència penitenciària.

Al llarg de la present recerca ja s'ha exposat que els diferents tipus de mesures la reincidència no són comparables entre sí. De fet, la heterogeneïtat dels estudis sobre reincidència confeccionats fins el moment, fan que fins i tot sigui complicada la comparació entre aquells que observen un mateix tipus de reincidència.

Malgrat això, donat el plantejament de la hipòtesis número 1 i la inexistència d'investigacions prèvies sobre reincidència policial de delinqüents sexuals a Espanya, s'ha considerat oportú elaborar una breu comparativa entre els resultats obtinguts en aquesta investigació i alguns estudis sobre reincidència penitenciària a nivell estatal.

A la següent taula s'ha confeccionat una comparativa entre la investigació que aquí es presenta i tres investigacions sobre reincidència penitenciària realitzades a Espanya. Aquestes investigacions serien la portada a terme per Garcia i Soler (2008), la feta per Redondo, Luque, Navarro i Martinez (2005) i la portada a terme per Valencia, Andreu, Mínguez i Labrador (2008).

En aquesta taula s'han comparat amb la investigació aquí exposada, únicament els tres estudis que tenen el major número d'ítems en comú amb aquesta, que serien aquells que tracten específicament la reincidència de delinqüents sexuals majors d'edat.

D'aquestes investigacions la que presenta una major similitud amb la que aquí es presenta és la de Garcia i Soler (2008). Els denominadors comuns són el número aproximat de la mostra, i el fet que aquesta estigués formada per la totalitat de persones excarcerades de presons catalanes durant 5 anys. Garcia i Soler (2008) van excloure aquells que van ser condemnats per delictes de corrupció de menors.

A l'estudi de Garcia i Soler (2008) les persones van ser excarcerades entre l'1 de gener del 1998 i el 31 de desembre del 2003. A la investigació que aquí es presenta les persones que formen part de la mostra van ser excarcerades 10 anys més tard, és a dir, entre l'1 de gener del 2008 i el 31 de desembre del 2013.

Aquestes similituds tenen com a objectiu equiparar el màxim possible els indicadors més importants en una investigació sobre reincidència, com seria les característiques de la mostra, el seu número i el període de seguiment.

		Estudis sobre reincidència penitenciària		
	García, R. (2019)	Soler i Garcia (2008)	Redondo i altres (2005)	Valencia, O.L i altres (2008)
Mostra (núm. Interns)	260	315	123	43
Edat mitjana mostra	44,25 anys	41,35 anys		
Origen mostra	Presons de Catalunya	Presons de Catalunya	Presons de Catalunya	Presó de la resta d'Espanya
Període seguiment	6 anys i 11 mesos de mitjana	Entre 3 anys i 10 mesos i 9 anys i 10 mesos	3 anys i 8 mesos de mitjana	
Reincidència global	**31,92%**	**19%**	**32,20%**	**16,30%**
Reincidència general	**13,84%**	**6,20%**	**12,40%**	
Reincidència violenta	**13,84%**	**6,50%**		
Reincidència sexual	**4,23%**	**6,20%**	**19,80%**	**4,70%**
% Reincidència global amb tractament	30%		14,30%	
% sotmesos a tractament	69% (almenys a una part del programa)	27,2% (totalitat programa)	39,8% (totalitat programa)	100 % (almenys el 80% del programa)
Estat civil solter	57%			44,20%
Estat civil casat	22%			1,60%
Estat civil divorciat o vidu	17%			39,50%
Estat civil vidu	2%			2,30%
Estat civil N/C	2%			

Taula / Gràfic 21 .Comparativa estudis reincidència penitenciaria i estudi sobre reincidència policial. Font: Elaboració pròpia

Les dades més significatives de la taula anterior són les que fan referència a les taxes de les categories de reincidència.

Com es pot observar, els dos estudis sobre reincidència penitenciària de l'any 2008, presenten uns resultats similars, amb una reincidència global d'entre el 16 i el 19% i una reincidència sexual d'entre el 4 i el 6%.

Fent una comparativa amb la investigació sobre reincidència policial, es pot observar com la hipòtesis número 1 es compleix clarament a les categories de reincidència general, violenta i global, donat que el percentatge és clarament superior.

En canvi, pel que respecte a la reincidència sexual, aquesta és inferior a nivell policial que a nivell penitenciari.

Això podria ser a causa que l'aplicació del Riscanvi als centres penitenciaris de Catalunya es va portar a terme a partir del 2008, de tal manera que cap dels interns que formaven part de la mostra de Soler i Garcia (2008) van poder rebre un programa individualitzat de tractament de les mateixes característiques que la mostra de la investigació sobre reincidència policial.

Un programa de tractament més adequat als factors de risc de l'intern, ha pogut tenir aquesta incidència positiva, possibilitat que la taxa de reincidència policial de caràcter sexual estigui per sota de la reincidència penitenciària.

Si es fa una comparativa del temps de risc a l'estudi de Soler i Garcia (2008), s'observa que durant els dos primers anys de l'excarceració definitiva es produeix el 61% dels supòsits de reincidència de la categoria sexual (36% reincidència policial), el 63% de la categoria general (42% reincidència policial) i el 45% de la categoria violenta (58% reincidència policial).

5. Conclusions i propostes de futur.

La investigació plantejada suposa el primer estudi, a nivell nacional, sobre reincidència policial dels delinqüents sexuals condemnats prèviament a penes privatives de llibertat.

Una de les principals dificultats en els estudis sobre reincidència radica en l'obtenció de les dades. En aquesta ocasió, el lloc de treball a l'administració pública que l'autor d'aquesta recerca ocupa, ha permès l'accés a les bases de dades oficials del sistema penitenciari català i de la principal base de dades policial de la Policia de Catalunya.

A més de l'accés a les dades, l'experiència professional prèviament adquirida a la UEP de la PG-ME ha permès la interpretació i comprensió de la informació a la que es fa referència al Marc Teòric, difícilment comprensible si no es coneix la pràctica *in situ* d'alguns dels procediments que es detallen.

Els interns acostumen a finalitzar la seva condemna als centres penitenciaris més propers al seu domicili, motiu pel qual es considera que les dades sobre reincidència policial que aquí es presenten recullen la major part dels procediments policials en els quals les persones excarcerades s'han vist implicades. Quedarien exclosos de l'estudi els procediments policials instruïts per la resta de FCSE.

Al punt 4.4. s'efectua el plantejament de tres hipòtesis, les quals han pogut ser confirmades o refutades una vegada duta a terme l'exposició del resultats de la investigació.

A la **hipòtesis número 1** es plantejava que totes les categories de reincidència policial estudiades (sexual, general, violenta i global) haurien de tenir una taxa superior a la dels estudis efectuats a Espanya sobre reincidència penitenciària.

Aquesta afirmació s'ha confirmat en totes les categories menys a la categoria de reincidència sexual. En aquesta investigació s'ha detectat només una reincidència policial de caràcter sexual del 4,23%, inferior a la dels tres estudis comparats.

Es considera que aquest fet pot ser degut a la influència que la instauració del protocol RisCanvi (implementat a partir de l'any 2008) ha pogut tenir en els diferents programes individualitzats de tractament.

Els interns que formen la mostra dels altres estudis sobre reincidència penitenciària a Catalunya, van sortir en llibertat abans de la implantació del protocol RisCanvi (a la comunitat de Madrid aquest protocol no s'ha implantat).

El fet que la implantació d'aquest protocol hagi permès identificar de manera més concreta els factors dinàmics de risc dels interns condemnats per un delicte sexual, ha pogut incidir positivament en la modificació de paràmetres que hagin fet disminuir la reincidència.

La **hipòtesis número 2** feia referència a la influència, en totes les categories de reincidència, de la realització d'almenys una part d'un programa individualitzat de tractament per a delinqüent sexuals durant l'estada a la presó.

En aquest supòsit, es confirmen les conclusions d'altres estudis sobre reincidència penitenciària, i es comprova la incidència positiva de la confecció d'aquests tipus de tractament. Totes les categories de reincidència policial es redueixen si l'intern s'ha sotmès prèviament a un programa de tractament.

La categoria de caràcter sexual presenta una variació del -33,84%, en funció de si l'intern ha efectuat o no alguna part del programa de tractament.

Per últim, la **hipòtesis número 3** planteja la incidència de dos variables, com eren el "Nivell d'Estudis" i '"Estat civil", en totes les categories de reincidència. Es considerava que les persones casades i amb un nivell d'estudi més elevat haurien de presentar unes taxes de reincidència inferiors respecte a la resta.

Pel que respecte a la variable "Estat civil", la hipòtesis es confirma en les categories Global i Sexual, en el qual les persones casades presenten una taxa de reincidència inferior respecte a la resta. El percentatge de no reincidència de les persones casades arriba a ser del 71,42%, superior a la resta.

S'exceptuarien d'aquestes conclusions les persones divorciades, donat que només es tracten de 6 casos, mostra que es considera insuficient per treure conclusions.

És significatiu l'elevat nivell de reincidència de les persones "Divorciades o separades", les qual han mostrat una reincidència policial global del 42,22%, la més alta de totes les variables estudiades.

La influència de la variable “Nivell d’Estudis” és especialment significativa en els casos on l’intern té estudis universitaris. De les 11 persones de la mostra amb aquest nivell acadèmic cap d’ells va reincidir a nivell sexual i la taxa de reincidència policial global va ser sensiblement inferior a la resta.

Entre els altres grups, les diferències no són molt significatives, presentant una taxa de reincidència policial global lleugerament superior a la resta el col·lectiu d’interns “sense estudis”.

Malgrat que Catalunya està demostrant ser la comunitat autònoma capdavantera a nivell estatal pel que fa referència al *tractament* als centres penitenciaris, un dels aspectes sobre el que es considera que existeix un ampli marge de millora és sobre aquells que fa referència als sistemes de gestió del risc.

La implantació del programa Cercles a Catalunya és només un exemple, innovador, sobre la manera com es pot facilitar la reinserció plena de la persona excarcerada a la societat, intentant reduir al màxim les possibilitats que torni a cometre un nou fet delictiu.

Aquest programa, així com d’altres iniciatives que es portin a terme en un futur, necessiten d’una major implicació de totes les administracions públiques que formen part del sistema penal i, d’igual manera, de la col·laboració d’altres tipus d’entitats de caràcter públic o privat, com poden ser els serveis socials dels ajuntaments i corporacions locals, fundacions i associacions de caràcter assistencial, etc.

A aquestes mateixes conclusions arribava Carles Soler, Subdirector de Programes de Rehabilitació i Sanitat de la SMPRAV, durant la presentació del segon informe de resultats de Cercles el passat 9 d’abril del 2019 al CEJFE. Segons aquest, és necessari un augment en la col·laboració transversal de les diferents administracions públiques, inclosa la policia, per acomplir la finalitat última de la reinserció del delinqüent.

Donats els resultats que aporta la present investigació, i els altres estudis sobre reincidència penitenciària realitzats a Catalunya, un dels factors que està científicament contrastat és la influència positiva de la realització del programes individualitzats de tractament en la reducció de la reincidència.

Per aquesta raó, es considera que les administracions penitenciàries haurien d'incidir en el foment i l'extensió en la implantació d'aquests tipus de tractament a tota la població penitenciària.

Tal i com s'ha exposat anteriorment, la realització d'aquest tipus de tractament, es de caràcter voluntari. Per tal d'augmentar l'interès en aquells interns que no estiguessin interessats en la seva realització, caldria estudiar la implantació d'algun tipus de benefici penitenciari que augmentés el seu interès en la realització del tractament.

Un dels altres aspectes a millorar seria generalitzar la realització del SVR-20 a la totalitat de les persones condemnades per haver comés un delicte de caràcter sexual. Cal recordar que actualment aquest es realitza només en determinats supòsits una vegada s'ha realitzat el RisCanvi, per tal de tenir una mesura més exacte del risc de reincidència.

Els estudis que s'han presentat aquí sobre la utilització del SVR-20 a Catalunya, exposen resultats positius en una tipologia determinada d'intern, com serien els agressors sexuals a menors, però la generalització del seu ús permetria treure conclusions més contrastades en un futur.

6.Bibliografia

- Andrews, D. A., Bonta, J. (2010). *The psychology of criminal conduct* (5th ed.).

-Botella, H. i Gambara, J. (2013) *¿Qué es el meta-análisis?*

-Capdevila, M, Ferrer, M., Blanch, M., Framis, B., Garrigós, A., Comas, Núria. (2017). "Estudi de les reincidències de les excarceracions d'alt risc". Barcelona: Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada (CEJFE).

-Capdevila, M, Blanch, M., Ferrer, M, Framis, B., Ruiz, U., Mora, J., Batlle, A., López, B. (2017). "La reincidència en la justícia de menors". Barcelona: Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada (CEJFE).

-Capdevila, M., Blanch, M., Ferrer, M., Andrés-Pueyo, A., Framis, B., Comas, N., Mora, J. (2015). "Taxa de reincidència penitenciària 2014*".* Barcelona: Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada (CEJFE).

-Duwe, G. (2012). Can Circles of Support and Accountability (COSA) work in the United States? Preliminary results from a randomized experiment in Minnesota. *Sexual Abuse: A Journal of Research and Treatment*, pàgines 143-165.

-Echeburúa, E., Guerricaechevarría, C. (2000). *Abuso Sexual en la Infancia: Víctimas y Agresores.*

-Elliott, I. A. & Beech, A. R. (2013). "A U.K. cost-benefit analysis of Circles of Support and Accountability Interventions. Sexual Abuse: A Journal of Research and Treatment", pàgines 211-229.

-Fundació Salut i Comunitat (2018). Revisió del Sistema de Qualitat *CerclesCat* 2017 [diapositives de PowerPoint]. Reunió interna del Comitè Executiu. Barcelona.

-García, C., Soler, C. i Montes, A. (2015). "Evaluación, tratamiento y gestión del riesgo de delincuentes sexuales. Propuestas para una actualización del modelo". Volum 8, pàgines 53-56.

-García, C. i Soler, C. (2013). “Avaluació de necessitats i disseny de la intervenció per a la reintegració social dels delinqüents sexuals d’alt risc. Adaptació dels Cercles de Suport i Responsabilitat al sistema d’execució penal de Catalunya*”.* Barcelona: Centre d’Estudis Jurídics i Formació Especialitzada (CEJFE).

-Garrido, V., Stangeland, P. & Redondo, S. (2013). *Principios de Criminología*

-Garrido, V. i Beneyto, MJ (1996). “El control de la agresión sexual. Un programa de tratamiento para delincuentes sexuales en prisión y en la comunidad.”

-Garrido, V (2005). *La psicologia criminològica*.

-González, E., Martínez, V., Leyton, C. y Bardi, A. (2004). “Características de los abusadores sexuales”. *Revista Sogia*. *11 (1),* pàgines 6 – 14.

-Herrero, O. (2013). Anuario psicologia jurídica. “¿Por qué no reincide la mayoría de agresores sexuales?” Volumen 23, pàgines 71- 77.

-Iturbe, Martinez (2018). “L’acompanyament postpenitenciari professional: una eina de suport per al retorn a la comunitat.” Barcelona: Centre d’Estudis Jurídics i Formació Especialitzada (CEJFE).

- Informe estadística criminalitat a Espanya. Any 2018. Ministeri de l’Interior (no publicat oficialment encara). Informació extreta de la següent publicació: https://www.telecinco.es/informativos/sociedad/criminalidad-espana-delitos-cometidos-2018-aumento-violaciones-agresiones-sexuales-secuestros_0_2707425120.html

-Lösel, F. (2002). “¿Sirve el tratamiento para reducir la reincidencia de los delincuentes sexuales?” A S. Redondo (Coord.), Revista Delincuencia sexual y Sociedad, pàgines 361-445.

-Navarro, J.C. (2004). “El tratamiento de los agresores sexuales en prisión”. I Congreso de Psicología Jurídica y Forense en Red, 3-14 maig del 2004.

-Nguyen, T. & Capdevila, M. (Coords.). (2018). “Avaluació del projecte CerclesCat. Primer informe”. Barcelona: Centre d’Estudis Jurídics i Formació Especialitzada (CEJFE).

-Nguyen, T. & Capdevila, M. (Coords.). (2019). “Avaluació del projecte CerclesCat. Segon informe”. Barcelona: Centre d’Estudis Jurídics i Formació Especialitzada (CEJFE).

-Nguyen, T., Pueyo A., (2016). “Validesa predictiva de l’SVR20 i l’Static 99 en una mostra d’agressors sexuals a Catalunya”. Barcelona: Centre d’Estudis Jurídics i Formació Especialitzada (CEJFE).

-Nguyen, T., Arbach-Lucioni, K. & Andrés-Pueyo, A. (2011). “Factores de riesgo de la reincidencia violenta en población penitenciaria”. Revista de Derecho Penal y Criminología, 3(6), pàgines 273-294.

-Noguerol, V. (2005). *Agresiones Sexuales*.

-Prendergast, W. (2004).*Treating sex offenders: A guide to clinical practice with adults, clerics, children and adolescents.*

-Pérez, M., Redondo, S., Martínez, M., García-Forero, C. & Andrés-Pueyo, A. (2008). “Predicción del riesgo de reincidencia en agresores sexuales”. Revista *Psicothema, Volum 20*, número 2, pàgines 205-210.

-Redondo, S. Pérez, M. i Martinez, M. (2007). “Avaluació i predicció del risc de reincidència en agressors sexuals”. Barcelona: Centre d’Estudis Jurídics i Formació Especialitzada (CEJFE).

-Redondo, S., Sánchez-Meca, J., & Genovés, V. G. (2002). “Los programas psicológicos con delincuentes y su efectividad: la situación europea”. Revista *Psicothema*, Volum *14*(Suplement), pàgines 164-173.

-Redondo, S. (2006). “¿Sirve el tratamiento para rehabilitar a los delincuentes sexuales?” *Revista Española de Investigación Criminológica No. 4*

-Redondo, S., Navarro, J.C., Martinez, M., Luque, E y Andrés, A (2005). “Evaluación del tratamiento psicológico de los agresores sexuales en la prisión de Brians”. Boletín criminológico, 79, abril-mayo.

-Romero, J. (2006). *Nuestros Presos: Cómo son, qué delito cometen y qué tratamientos se les aplica.*

-Soler, C. i García, C (2007). “El riesgo de reincidència en agresores sexuales: investigación básica y valoración mediante el SVR-20”. Barcelona: Centre d’Estudis Jurídics i Formació Especialitzada (CEJFE).

-Valencia, O.L. (2016). Tesis Doctoral. “Reincidencia y caracterización de los agresores sexuales en tratamiento penitenciario”. Universidad Complutense de Madrid. Facultad de Psicologia.

-Valencia, O.L, Andreu, J.M., Mínguez, P. i Labrador, M.A. (2008). “Nivel de reincidencia en agresores sexuales bajo tratamiento en programas de control de la agresión sexual”. UCM i Centre Penitenciari de Madrid IV de Navalcarnero. Revista Psicopatologia Clínica Legal i Forense. Volum 8, pàgines 7-18.